

Krystyna Szyszko

Barbara Moskal

STANISŁAW STASZIC

250 rocznica urodzin patrona Piły

(materiały dla nauczycieli i uczniów)

Publiczna Biblioteka Pedagogiczna w Pile
2005

Autorzy pracy:

Krystyna Szyszko.....oprac. rozdz.1-5,8,9 s.47-59

Barbara Moskal.....oprac. rozdz.7, 9 s.60-65

SPIS TREŚCI

Wstęp	s.4
1. Biografia Stanisława Staszica	s.5.
2. Zasługi Staszica czyli podsumowanie jego działalności	s.10
3. Kalendarium najważniejszych wydarzeń z życia Staszica	s.12
4. Cytaty z dzieł Staszica	s.15
5. Wiersze o Staszicu	s.20
6. Referat Mirosławy Michałek „Myśl pedagogiczna St. Staszica”	s.26
7. Adnotowane zestawienie bibliograficzne książek w wyborze	s.30
8. Zestawienie bibliograficzne artykułów z czasopism	s.41
9. Scenariusze lekcji o Stanisławie Staszicu	
• Katarzyna Paradowska-Pilarek, Anna Paździor : Scenariusz przedstawienia z okazji obchodów dni patrona szkoły Stanisława Staszica	s.47
• Alicja Biela : Stanisław Staszic – Wielki Syn Ziemi Pilskiej (1755-1826)	s.53
• Iwona Lewoczko-Nowak : Konkurs o Stanisławie Staszicu „Wielki Syn Ziemi Pilskiej”	s.60

WSTĘP

W roku 2005 mija 250 rocznica urodzin wybitnego mieszkańca i patrona miasta Piły, Stanisława Staszica. Ten nieprzeciętny człowiek, w swojej epoce jak i dziś, w XXI wieku, wyrasta ponad innych rodaków.

To zaszczyt dla Piły, że wydała tak ciekawą i bogatą postać. Jak powiedział w jednym z ostatnich wywiadów Józef Olejniczak, dyrektor Muzeum Stanisława Staszica w Pile, „To człowiek nieprzeciętny, który wyłącznie własną pracą osiągnął wielką pozycję i to nie tylko w Pile, ale w całym kraju. Powinniśmy być dumni, że ktoś taki jak Stanisław Staszic, urodził się w Pile”.

Niniejsza praca ma przybliżyć tę sylwetkę młodemu odbiorcy, a także może być wykorzystana przez nauczycieli w realizacji edukacji regionalnej, historycznej, patriotycznej.

Rocznica jest okazją, aby kolejne pokolenia Polaków, a szczególnie pilan, mogły poznać lub poszerzyć swoją wiedzę o księdzu, wybitnym działaczu, pisarzu, uczonym, organizatorze nauki, szkolnictwa, przemysłu, prekursorze spółdzielczości, a wreszcie – o dobroczyńcy.

Praca nasza zawiera informacje o biografii i działalności Staszica, spisana literaturę tematyczną, z wyróżnieniem na książki i artykuły z czasopism. Większość z nich można otrzymać w Publicznej Bibliotece Pedagogicznej w Pile. Osobny rozdział poświęcony jest myśli pedagogicznej Staszica.

Polecamy Waszej uwadze również znaczące fragmenty z jego twórczości oraz wiersze z motywem osoby naszego bohatera, a szczególnie wiersz Jana Czeczota napisany 19 lat po śmierci Staszica.

Druga część pracy to zebrane z różnych źródeł lekcje i materiały kilku autorów na temat patrona Piły, do wykorzystania przez nauczycieli na zajęciach szkolnych.

Materiał będzie dostępny w „Nasze opracowania” na stronie WWW.bp.pila.pl/biblioteka.

Autorki

Biografia Stanisława Staszica

Dzieciństwo

Stanisław Wawrzyniec Staszic urodził się 6 listopada 1755 roku w Pile. Był synem Wawrzyńca i Katarzyny z Mądlickich. Jego ojciec, tak jak i dziadek, pełnił funkcję burmistrza miasta. Rodzina ta od pokoleń należała do „znamienitszych rodów pilskich mieszczan”, sprawując urzędy burmistrza, rajców miejskich, pisarzy sądowych, starszych cechów. Dom Staszica był więc zamożny. Rodzice nie byli już młodymi ludźmi. Matka, która przekroczyła czterdziesty rok życia, szczególnie troszczyła się o wątłego zdrowia i budowy najmłodsze dziecko. Stanisław miał jeszcze dwóch braci : Andrzeja i Antoniego oraz siostrę Annę. Ojciec pragnął, aby syn zdobył wykształcenie i w przyszłości zajął poważne stanowisko. Matka zaś, jako niewiasta religijna, ofiarowała Stanisława opiece boskiej i przeznaczyła go do stanu duchownego, czyniąc śluby, że całe życie będzie chodził w sukni duchownej. To matka panowała nad nim swą pełną przesadą religijnością. Dla niej przetłumaczył w wieku piętnastu lat poemat „O religii” Ludwika Racine`a.

Nauki

Edukacja Staszica przebiegała następująco: najpierw skończył szkołę parafialną w Pile, następnie szkołę średnią w Poznaniu i wreszcie seminarium duchowne, również w Poznaniu. Święcenia kapłańskie uzyskał na przełomie lat 1778-79. Zaraz potem przez pewien czas był sekretarzem kolegiaty szamotulskiej.

W roku 1779, za radą ojca, wyjechał na dwa lata za granicę do uniwersytetów niemieckich (był w Lipsku i Getyndze) i do College de France w Paryżu, gdzie spędził najwięcej czasu. Aby Staszic mógł wyjechać, ojciec dał mu przypadającą nań część majątku.

W Paryżu studiował nauki przyrodnicze i zetknął się z ożywionym ruchem umysłowym, jaki panował w kręgu „oświeconych”. Młodego kapłana interesowały zwłaszcza nauki przyrodnicze, geologia i fizyka.

Od czasu wyjazdu za granicę, od czasu zapoznania się z badaniami przyrodniczymi można u Staszica zaobserwować ustawiczną rewolucję poglądów dotyczących Boga. Z czasem odrzucił wszelkie dogmatyczne dowody przemawiające za istnieniem Stwórcy, a częściej szukał dowodów wyłącznie rozumowych.

W drodze powrotnej do ojczyzny odwiedził Alpy i Apeniny.

Nauczyciel w domu Zamoyskich

Po przyjeździe do kraju w 1781 r. rozpoczął pracę na magnackim dworze byłego kanclerza Andrzeja Zamoyskiego jako nauczyciel jego dzieci. Funkcję tę objął po Józefie Wybickim. Wszedł w środowisko silnie zaangażowane politycznie, gdzie żywa była pamięć dawnych prac nad kodeksem Zamoyskiego oraz „Listów patriotycznych” Wybickiego. Poznał całą sytuację polityczno-prawną Polski.

Ale jako nauczyciel synów i córki Zamoyskich nie zostawił najlepszych wspomnień po sobie. Nie miał talentów pedagogicznych. Uczeń Staszica, Stanisław Zamoyski tak go przedstawił w swoim pamiętniku :

„Książd Staszic nie umiał uczyć bez lżenia i bicia. Był ordynarny, gwałtowny, a także niezwykle porywczy...”

W Zamościu osiadł na stałe. W 1782 r. otrzymał doktorat obojga praw i objął katedrę języka francuskiego w Akademii Zamojskiej. Na kilka lat objął probostwo w Turbinie.

W domu Zamoyskiego napisał dwie znakomite książki: „Uwagi nad życiem Jana Zamoyskiego” (1787) oraz „Przestrogi dla Polski” (1790).

Oba dzieła wysunęły się na czoło postępowej literatury. Miały duży wpływ na obrady Sejmu Czteroletniego i uchwalenie Konstytucji 3 Maja.

W 1790 r. udał się wraz z rodziną kanclerza w trwającą dwa lata podróż do Austrii i Włoch, skąd przywiózł dziennik pełen ciekawych uwag.

Po upadku Polski mieszkał przez kilka lat w Wiedniu z Konstancją Zamoyską, wdową po kanclerzu i jej dziećmi.

Geolog i przyrodnik

W 1797 r. wrócił do kraju, rozpoczynając kilkuletni okres wędrówek badawczych po ziemiach polskich i krajach ościennych. Zwiedził w ciągu miesiąca całe Tatry: Zachodnie, Wysokie i Bielskie, gdzie wszedł na najwyższe szczyty. Wiele razy był w Kieleckiem, Krakowskiem, na Lubelszczyźnie, we Lwowie, zwiedzał Karpaty, Przedgórze, był na Węgrzech.

Podejmował niezależnie od naukowych cenne inicjatywy gospodarcze w zakresie budowy hut i kopalń. Dokonał opisanie kopalni srebra w Olkuszu, przeprowadził zakrojone na szeroką skalę badania geologiczne w okolicach Kielc, w Tatrach i na Podhalu oraz zgromadził materiały do swego pionierskiego dzieła. Napisane w 1815 a wydrukowane w 1825 r. dzieło „**O ziemioródtwie Karpatów i innych gór i równin polskich**” („**Carta geologica totius Poloniae**”) zawierało opis struktury Tatr, skał osadowych, obserwacje o budowie tektonicznej gór i szereg ciekawych spostrzeżeń stratygraficznych.

Oprócz badań geologicznych Staszic przedstawił tu też swoje obserwacje na temat flory i fauny oraz etnografii badanego terenu (obyczaje, stroje góralskie). Na przełomie 1804 i 1805 r. po raz drugi odwiedził Paryż. Tu zapoznawał się z najnowszą literaturą z zakresu nauk o Ziemi.

Polityk i działacz społeczny

Współczesna rzeczywistość coraz bardziej go pasjonowała. Andrzej Zamoyski był dla niego świetnym przewodnikiem po sprawach krajowych. Staszic spoglądał na nie krytycznym okiem mieszczanina. Już podczas obrad Sejmu Czteroletniego przyglądał się z bliska dyskusjom publicznym nad najżywotniejszymi dla Rzeczypospolitej sprawami, choć, jako pozbawiony pełnych praw obywatelskich mieszczanin, nie mógł w nich brać udziału.

Wspomniane już dzieło „*Uwagi nad życiem Jana Zamoyskiego*”, wydane anonimowo w roku 1787, stało się sensacją. Publicystyczna praca nawiązywała do aktualnych, żywo dyskutowanych spraw i zagadnień politycznych. Zawierała surową krytykę istniejących stosunków społecznych, wskazywała drogi naprawy Rzeczypospolitej. Opowiadał się w niej za zniesieniem liberum veto, za radykalną zmianą sytuacji prawno-ekonomicznej ludności miast i wsi. Poruszał sprawy organizacyjne wojska, sposoby powiększenia podatków. Tworzyło to razem wszechstronny program reform państwa.

Rozdział poświęcił edukacji, której celem ma być przebudowa człowieka, wychowanie nowego pokolenia wolnych i równych obywateli. Wierzył, że wychowanie może się stać jedną z dróg przebudowy społecznej.

Naczelnym hasłem wychowania dla Staszica było wychowanie obywatela **użytecznego**, takiego, który by wiedział „jak swojego kraju obfitość powiększać i jego owoce polepszać” i o którego użyteczności decydowałyby przede wszystkim praca.

Program nauczania powinien więc być podporządkowany stawianym celom wychowawczym. Staszic opierał się na filozofii oświeceniowej, zwłaszcza empiryzmie Locke'a, twierdząc, że całe poznanie człowieka odbywa się na drodze doświadczenia zmysłowego.

Inne ważne dzieło „*Przestrogi dla Polski*” powstały pod wpływem wydarzeń związanych z obradami Sejmu Wielkiego. Nastąpiły tu pewne modyfikacje programu społecznego. Wyraźniej poruszona została sprawa chłopska, a szlachecki monopol na posiadanie ziemi uznany był jako główne zło.

Upominał się też Staszic o prawa dla mieszczaństwa chcąc „wolnoupawnienia” dla tego stanu. Ostro rozprawił się ze sprzedajnością magnaterii i egoizmem społecznym szlachty, która odmawia chłopom praw do ziemi, zamieniając ich w niewolników. Przeprowadził również szczegółową analizę przyczyn upadku Rzeczypospolitej szlacheckiej i przedstawił swoją teorię

państwa nowoczesnego. Domagał się wzmocnienia władzy królewskiej, dziedziczości tronu, przyznania praw politycznych mieszczanom. Szlachta winna zrezygnować z części swoich przywilejów na rzecz mieszczaństwa i zmienić radykalnie swój stosunek do chłopstwa pańszczyźnianego.

Działalność naukowa w Towarzystwie Przyjaciół Nauk

Po roku 1795, kiedy Polska zniknęła z mapy, Staszic zajął się działalnością na rzecz rozwoju gospodarczego kraju oraz pracą naukową.

W 1802 osiadł na stałe w Warszawie, włączając się do prac Towarzystwa Przyjaciół Nauk, którego później był wieloletnim prezesem (1808-1826). Według pamiętnikarza epoki był "najczynniejszym, najgorliwszym, a nade wszystko najhojniejszym" członkiem Towarzystwa.

To on zainicjował i sfinansował pomnik Mikołaja Kopernika, ofiarował Towarzystwu własną bibliotekę i zbiory przyrodnicze, inicjował i zachęcał do badań innych członków Towarzystwa, wzywając do „*bycia narodowi użytecznym*”. Kiedy organizacja borykała się z kłopotami finansowymi, ufundował jej gmach, zwany pałacem Staszica. Zabierał często głos w sprawach organizacyjnych, za co w końcu obwołano go prezesem.

Służba publiczna

Utworzenie Księstwa Warszawskiego w 1807 r. otworzyło przed Staszicem drogę do urzędów publicznych, których jako mieszczanin w Rzeczypospolitej szlacheckiej pełnić nie mógł.

W 1807 został członkiem Izby Edukacyjnej i Dyrekcji Skarbowej, radcą stanu (do 1815 r.). Później został członkiem Towarzystwa elementarnego do Ksiąg. W 1808 r. został mianowany przez Fryderyka Augusta referendarzem. W 1815 r. przyjął nominację na wysoki urząd członka Rady Stanu.

W tym samym roku został członkiem Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Królestwa. Zajmował się tam sprawami organizacji szkolnictwa, wniósł wielki wkład w jego rozwój. W 1816 r. założył Szkołę Akademiczno-Górnictwą w Kielcach i Instytut Agronomiczny w Marymoncie.

W 1816 r. utworzono Królewski Uniwersytet w Warszawie, którego Radzie Głównej przewodniczył Staszic.

On też był inicjatorem powołania w 1825 r. Szkoły Przygotowawczej do Instytutu Politechnicznego, która w 1827 r. stała się wyższą uczelnią.

W 1816 r. mianowany został dyrektorem Wydziału (później Dyrekcji) Przemysłu i Kunsztów. Pełniąc tę funkcję nadzorował produkcję kopalń i hut, budowę dróg, organizował Korpus Górniczy, wystawy rękodzieł i przemysłu.

W 1824 r. został ministrem Stanu Królestwa Polskiego.

Jednym z największych osiągnięć Staszica było utworzenie w 1816 r. ***Hrubieszowskiego Towarzystwa Rolniczego***.

6000 hektarów dóbr hrubieszowskich (miasto i kilka wiosek) zakupił już w 1801 r., ale prawnym właścicielem stał się dopiero w 1811 r.

W statucie Towarzystwa wystąpił z odważną inicjatywą uregulowania kwestii chłopskiej. Uwolnił od pańszczyzny i obdarzył ziemią 329 chłopów, przeznaczając pozostałą część gruntów (3000 hektarów) czyli lasy, stawy, tartak, cegielnię, młyny i magazyny rolnicze na własność wspólną. Stał się tym samym prekursorem spółdzielczości chłopskiej w Europie. Zobowiązał też chłopów do prowadzenia kasy pożyczkowej, szkół i szpitala, opieki nad sierotami, inwalidami i starcami oraz fundowania stypendiów dla najzdolniejszej młodzieży.

Za tę działalność został odznaczony najwyższymi polskimi orderami : św. Stanisława I Klasy (1815) i Orła Białego (1818).

Twórczość piśmiennicza naukowa, literacka i translatorska

W 1807 w chwili powstania Księstwa Warszawskiego ogłosił rozprawkę „O statystyce Polski : krótki rzut wiadomości potrzebnych tym, którzy ten kraj chcą oswobodzić i tym, którzy chcą w nim rządzić”. W 1809 ogłosił broszurę „Do sejmu. Co się z nami stanie? Co nam we wszystkich działaniach na pierwszej uwadze mieć należy?”.

W 1815 r., kiedy powstało Królestwo Polskie, Staszic ogłosił „Myśli o równowadze politycznej w Europie”, gdzie pisał o posłannictwie Słowian wśród Europejczyków.

Największym dziełem filozoficznym Staszica był „***Ród ludzki***”, pisany przez 30 lat, obszerny poemat historyzoficzny, ukazujący rozwój dziejów ludzkości i ewolucję myśli ludzkiej zgodnie z prawami rozumu. Ten drukowany w trzech tomach, bez zgody cenzury, traktat o wolności, wyjaśniał czasami zawiłym trudnym językiem mechanizmy ujarzmiania ludzi i narodów. Dla cenzury okazał się dziełem niebezpiecznym, gdyż zawierał wiele treści rewolucyjnych, godzących w stary porządek, demaskującym rolę przywilejów stanowych. Dlatego po śmierci autora uległ konfiskacie, został wycofany z obiegu, a Wielki Książę Konstanty kazał podobno egzemplarzami osobiście palić w piecu...

Staszic również sam tłumaczył wiele dzieł, m.in. „Epoki natury” Bufona, „Iliadę” Homera, powieść rycerską Floriana „Numa Pompiliusz, drugi król Rzymu” oraz pracę Thomasa „Pochwała Marka Aurelego”.

Stanisław Staszic zmarł w styczniu 1826 r. w Warszawie budząc szczery żal prostych ludzi, którzy widzieli w nim swego opiekuna i dobroczyńcę. Został pochowany na Bielanach w pobliżu kościoła Kamedułów. Jego pogrzeb, wbrew intencjom wyrażonym w testamencie, stał się wielką manifestacją narodową.

Z biegiem czasu powstał kult Staszica; zwłaszcza wśród młodzieży objawiał się on pielgrzymkami do grobu.

ZASŁUGI STASZICA *czyli* PODSUMOWANIE DZIAŁALNOŚCI

Stanisław Staszic był uczonym, filozofem, działaczem gospodarczym, pisarzem politycznym. Był jednym z czołowych reformatorów i uczonych polskiego oświecenia, zwolennikiem gruntownych reform systemowych w Rzeczypospolitej.

Prowadził ożywioną działalność społeczno-polityczną, inspirując wiele inicjatyw, zmian w życiu kraju, przyczyniając się do powstania różnych organizacji i instytucji.

Był autorem dzieł politycznych, w których zawarł wiele cennych uwag, dotyczących politycznego porządku w Polsce. Jego refleksje, przemyślenia i uwagi mocno wpłynęły na zmiany zwłaszcza na reformy państwa, zwiększenie praw mieszczaństwa, zainteresowanie ciężką dolą chłopstwa a w końcowym efekcie – zniesienie pańszczyzny, uwłaszczenie. „Uwagi nad życiem Jana Zamojskiego” przeznaczone były zwłaszcza do szlachty, do niej kierował swój program ratujący Rzeczpospolitą przed upadkiem.

„Przestrogi dla Polski” były już skierowane do szerszego grona odbiorców, zarówno odpowiedzialnych za rządzenie krajem jak i do mieszczan, nie mających typowych praw obywatelskich. Ostro krytykował zgubną dla Polski politykę magnaterii.

Stał się prekursorem „pracy u podstaw”, kierunku, który później rozwinęli organiczniacy, tacy jak doktor Karol Marcinkowski czy Edward Jurgens.

Swoje przemyślenia wprowadził w życie zakładając Towarzystwo Rolnicze Hrubieszowskie. W umowie między nim a chłopami dóbr hrubieszowskich, które wcześniej wykupił w zamian za uwłaszczenie, zniesienie pańszczyzny, członkowie wspólnoty chłopskiej byli zobowiązani do pomocy w razie klęsk żywiołowych w wysokości stosownej do powierzchni gospodarstwa. Członkowie Towarzystwa mieli za zadanie opiekować się sierotami, kalekami, niedołączonymi starcami a także proporcjonalnie finansować szkoły i opiekę lekarską.

Zasłużył się znacząco w sferze organizacji polskiego szkolnictwa, szczególnie zawodowego i politechnicznego. Mimo przynależności do stanu duchownego popierał uniezależnienie szkolnictwa od wpływów kleru. Kładł duży nacisk na ujednoczenie programów nauczania oraz kształcenie praktyczne.

Stworzył podstawy polskiej geologii. „Dzieło „O ziemiorództwie Karatów i innych gór i innych równin Polski” wydane po wielokrotnej zmianie koncepcji w 1815 r., było pierwszą próbą syntetycznego przedstawienia geologicznej budowy Polski. Wywarło znaczny wpływ na następne pokolenia geologów.

Staszic popierał badania geologiczne nad odkryciem nowych źródeł surowców i zabiegał o objęcie nimi również dóbr prywatnych. Patronował wszystkim badaniom i odkryciom korzystnym dla rozwoju gospodarczego kraju.

Troszczył się nie tylko o poszukiwanie bogactw naturalnych, ale i o należyte ich wykorzystanie.

Odegrał ważną rolę w rozwoju przemysłu. Pod jego kierownictwem zakładano nowe oraz rozbudowywano już istniejące huty i kopalnie. Staszic też był inicjatorem powołania w Kielcach Szkoły Akademiczno-Górnicy, która miała kształcić przyszłą wykwalifikowaną kadrę górniczą i hutniczą. Dostrzegał też potrzebę zabezpieczenia socjalnego górników i ich rodzin i w tym celu, dzięki jego staraniom, powołano Korpus Górniczy.

Postulował otoczenie opieką rzemiosła i handlu

Działalność naukową krzewił szczególnie poprzez pracę w Towarzystwie Przyjaciół Nauk, w którym działał aż do śmierci.

W swoich działaniach kładł nacisk na rozwijanie pozytywnych cech mających dobrze służyć Ojczyźnie i obywatelom, takich jak : pracowitość, oszczędność i gospodarność. Sam w tym świecił przykładem.

Był też znanym filantropem. Hojnie wspomagał instytucje i ubogich a uzdolnionych uczniów, rzemieślników, artystów i aktorów. Dbał też, aby jego pomoc nie poszła na marne, lecz pobudzała korzystające z niej osoby do pracowitości i oszczędności. Przy swej hojności prowadził nader skromny tryb życia.

Z pewnością stwierdzić można, że swoją twórczą pracą i aktywnością Staszic pokazał, że jest wielkim synem swojej Ojczyzny oraz, że swoim formatem przekraczał ramy swojej epoki, a i teraz, w XXI wieku jest on postacią żywą i godną naśladowania.

Piśmiennictwo

Adamczyk-Szczecińska Halina, Makowska Alicja, Zalewska Krystyna :

Postacie historyczne : słownik szkolny. Warszawa : WSiP 1994 sygn. 77374 P

Błachut Władysław : Życie i dzieło mieszczanina z Piły. *Mówią Wieki* 1976 nr 9 s.10-13

Stanisław Staszic. Księga zbiorowa pod red. Zygmunta Kukulskiego. Lublin 1928

Szacka Barbara : „Edukacji Stanowiciel”. *Wychowanie* 1960 nr 11/12 s.75-77

www.lo-zywiec.pl/~gim2/pat.htm

www.ids.poznan.pl

www.1lo.lublin.pl

www.muzeumstaszica.i-pila.pl

www.pan.pl/rok_staszica.pl

www.staszic.terramail.pl

www.zsm.edu.pl/patron.html

Kalendarium najważniejszych wydarzeń z życia Stanisława Staszica

6 listopada 1755 r. Urodził się Stanisław Wawrzyniec Staszic.

1770-1776 r. Uczył się w szkole średniej w Poznaniu.

1776-1778/79 r. Uczył się w seminarium duchownym w Poznaniu i uzyskał święcenia kapłańskie.

1779-1781 r. Odwiedził uniwersytety w Lipsku , Getyndze, a następnie w Paryżu.

jesień 1781 r. Powrócił do kraju i rozpoczął pracę nauczyciela na dworze magnata Andrzeja Zamoyskiego.

1784 r. Odbył podróż z Zamoyskimi do Leopoldville.

1786 r. Ukazała się w Warszawie książka Bufona „Epoki natury”, przetłumaczona przez Staszica.

1787 r. Wydano dzieło Staszica „Uwagi nad życiem Jana Zamoyskiego”.

1788 r. Otrzymał probostwo w Turbinie.

1789 r. Odwiedził Wieliczkę.

1790-1791 r. Wspólnie z Zamoyskimi odbył dwuletnią podróż do Włoch.

1797 r. Odbył podróż w Góry Świętokrzyskie, w okolice Końskich i Sieradza, gdzie zapoznawał się z budową pasma Łysogór. Interesował się kopalnictwem i złożami rud żelaza w Końskich, Białaczowie, Drzewicy oraz w okolicach Sieradza.

1798 r. Prowadził badania okolic Krakowa, części Górnego Śląska, doliny Prądnika.

1800 r. Prowadził badania Ponidzia, szukając złóż soli. Zaczął działać w Towarzystwie Przyjaciół Nauk.

1801 r. Nabył dobra Hrubieszowskie, których prawnym właścicielem stał się w 1811 r.

- 1802 r.** Prowadził badania w Górach Świętokrzyskich.
- 1802 r.** Jako plenipotent księżnej Anny Sapieżyny zakupił pałac przy ulicy Nowy Świat w Warszawie , w którego oficynie mieszkał do śmierci.
- 1803 r.** Po raz trzeci prowadził badania w Górach Świętokrzyskich interesując się złożami rudy żelaza w okolicach m.in. Szydłowca i Wąchocka.
- 1804 r.** Odbył wyprawę naukową do Rawy Mazowieckiej, Wolborza i Ujazdu.
- 1804 r.** Przebywał w Beskidach : okolice Lanckorony, Żywca, Raby, Myślenic, Babiej Góry.
- Sierpień 1805 r.** Odbył wyprawę naukową w Tatry.
- 1806 r.** Odbyło się I posiedzenie Towarzystwa Przyjaciół Nauk w kamienicy wybudowanej przez Staszica .
- 1807 r.** Został członkiem Izby Edukacyjnej, Najwyższej Komisji Egzaminacyjnej i Dyrekcji Skarbowej.
- 1808 r.** Został prezesem Towarzystwa Przyjaciół Nauk i był nim aż do śmierci w 1826 r.
- 1810 r.** Został radcą w Radzie Stanu.
- 1814 r.** Powstało Towarzystwo Dobroczynności, którego Staszic był współzałożycielem.
- 1815 r.** Staszic otrzymał order św. Stanisława klasy I.
- 1815 r.** Został członkiem Komisji Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.
- 1816 r.** Powstał Uniwersytet w Warszawie, którego współorganizatorem był Staszic.

- 1816 r.** Z inicjatywy Staszica i Tadeusza Mostowskiego utworzono Instytut Agronomiczny w Marymoncie.
W Kielcach powstała Szkoła Akademiczno-Górnicza, której jednym z organizatorów był Staszic
- 1816 r.** Wydał 6 tomów wszystkich dotychczasowych dzieł i ujawnił ich autorstwo.
- 1816 r.** Założył Hrubieszowskie Towarzystwie Rolnicze.
- 1817 r.** Przy udziale Staszica powołano Instytut Głuchoniemych i Ociemniałych.
- 1817 r.** Założył Korpus Górniczy, organizacje górników i hutników. Przewodniczył Radzie Ogólnej Budownictwa, Miernictwa, Dróg i Spławów.
- 1824 r.** Został ministrem Stanu.
- 1825 r.** Na wniosek Staszica założona została Szkoła Przygotowawcza do Instytutu Politechnicznego, która stała się wyższą uczelnią w 1827 r.
- 20 stycznia 1826 r.** Zmarł Stanisław Staszic. Pogrzeb miał charakter wielkiej manifestacji.

CYTATY Z DZIEŁ STANISŁAWA STASZICA

o magnaterii

„Do panów, czyli możnowładców”

„Powiem, kto mojej ojczyźnie szkodzi.

Z samych panów możnowładztwa zguba Polaków. Oni zniszczyli wszystkie uszanowania dla prawa. Oni rządowego posłuszeństwa cierpieć nie chcąc, bez wykonania zostawili prawo. Oni zupełnie zgubili wyobrażenie sprawiedliwości w umysłach Polaków. Oni prawo zamienili w czczą formalność, która tylko wtenczas ważną była, kiedy prawo ich dumie, łakomstwu i złości służyło [...].

Tak jest, Panowie przyprowadzili kochaną ojczyznę do tego stopnia upadku, słabości i wzgardy, z której ją dzisiaj z taką trudnością – dla przeszkody tychże panów – sama szlachta dźwiga. Rozpustni, lekkomyślni, chciwi i marnotrawni, dumni i podli, dzielność praw zniszczywszy, na wszystkie namiętności wyuzdani panowie byli w Polsce.”

„Przestrogi dla Polski”, 1790

do szlachty

„Przezacny stanie szlachecki! Nie możesz inaczej powiedzieć jak przyznać, że nie mieścisz w sobie wszystkich Polaków, tylko jedną ich częśćkę, że nie jesteś całym narodem polskim tylko jednym stanem jego...”

Tamże

o chłopach

„Nikt nie rodzi się ze znamieniem poddaństwa, niepoczciwości, wzgardy i wstydu odebranego życia, jako nikt nie rodzi się z przywilejem szlachetności, panowania, szacunku i honoru. Tylko użyteczność stanowi między ludźmi różność...”

Ziemia dla wszystkich ludzi równie stworzona została, tylko człowiek ją na części podzielił i że tylko niektóre osoby do niej prawo mieć będą, dziko osądził... Ziemia jest najsprawiedliwszą własnością tego co ją uprawia (...) Widzę miliony stworzeń, z których jedno wpólnego chodzą, drugie skórą albo ostrą siermięgą okryte, wszystkie wyschłe i znędzniałe, obrosłe, zakopciałe. Oczy głęboko w głowie zapadłe. Dychawicznymi piersiami bezustannie robią. Posępne, zadurzałe i głupie, mało czują i mało myślą, to ich największa szczęśliwość... Ledwie w nich dostrzec można duszę rozumną. Ich zwierzchnia postać z pierwszego wejrzenia więcej podobieństwa okazuje do zwierza niż do człowieka....

Dobrzy Polacy! Oto los tych ludzi, od których byt waszej Rzeczypospolitej zawisł. Oto człowiek, który was żywi. Oto stan rolnika w Polsce... Wszakże to pięć milionów mieszkańców [*Rzeczypospolita liczyła wówczas niepełne osiem milionów mieszkańców*] w waszym kraju. To jest fundusz, w którym Rzeczypospolita powinna umieć znaleźć swoją powagę, obronę i trwałość...’

Tamże

o znaczeniu kształcenia młodzieży

„Ojcowie! Zachęcajcie synów waszych do doskonalenia się w umiejętnościach dokładnych. Nie rozrywajcie wychowania zawczesnym usuwaniem dzieci ze szkół przed zupełnym nauk ukończeniem. Nie uwodźcie się zbyt chęcią umieszczenia ich dla jakowej płacy po kancelariach, po tych bezdennych przepaściach naszej młodzieży. Niebaczni zapychacie tylko kraj machinalnymi pismakami i dobrowolnie w waszych dzieciach niszcycie marnie światłych i użytecznych dla ojczyzny obywateli i urzędników.”

„Zagajenie ...” z dnia 2 stycznia 1812r., IV, s.34-35

rady do możnowładców o potencjale intelektualnym narodu

„Wy, wielcy tejże ziemi właściciele! Zamiast rozpraszać się po obcych stolicach, zgromadźcie się w narodowe miasta. Tam działajcie tę najtęższą sprężynę władz ludów: umysł narodowy. Tam domy wasze niechaj staną się świątynią narodowych obyczajów. Niechaj w nich ta młodzież pod waszym okiem, pod waszym sądem wyknie **szanować pracę, nauki i cnotę**. A wy waszymi dochody uświetniajcie przodków pamięć i dzieła; pomnażajcie w waszej krainie sztuki, umiejętności, rękodzieła, rzemiosła, handel, rolnictwo. Tak z zamiarami przychylnych wam mądrych rządów będąc zgodnymi, zastaniecie oraz i waszemu narodowi wierni.

Paść może i naród wielki; zniszczyć nie może, tylko nikczemny.”

„O ziemioródtwie Karatów”, III, s.69-70

o narodzie polskim

„Wielki narodzie! Dopokądże w tej nieczułości trwać będziesz! Czyli tak ginąć myślisz, aby się nic po tobie nie zostało, tylko niesława!
„*Uwagi nad życiem Jana Zamojskiego*”.Wstęp, 1785

„Naród Polaków w Europie jeden z największych, najpotężniejszych i najpoważniejszych. Teraz naród Polaków, już co do ziemi uszczuplony, co do ludności jeden z najmniejszych i najsłabszych, a w całej Europie on ze wszystkich cierpi największe krzywdy i wzgardę. On wewnątrz najstraszniejsze widział zbrodnie, zewnątrz najsroższych doświadczył gwałtów. Pierwszy legł ofiarą spisku trzech despotów.”

„Przestrogi dla Polski”, 1790

o Słowianach

„Słowianie jako szczep najliczniejszy są w ogólnym postępie ludzkości przeznaczeni do najwyższego posłannictwa. Odznaczając się bezprzerwaną stycznością między sobą, jednością języka i nierozdzielnością obszarów, dokonają ostatecznego zrzeszenia Europy i nastania wiecznego pokoju...”

„*Myśli o politycznej równowadze w Europie*”, 1818

do młodzieży

„Młodzieży! Ty każdego narodu droga, narodu naszego jedyna, nadziejo![...] „Jeżeli wam już nie wolno z innymi ludy chodzić w zawód o narodową sławę bohaterstwa, to wolno wam, owszem wzywają was europejskie narody w zawód o sławę wszystkich innych rodzajów. Idźcie w te szlachetne zabiegi i z cudzoziemcami, i współzobywatelonymi ludy, a nie ustępując na waszej ziemi nikomu pierwszeństwa w cnotach, w pracach, w naukach – połóżcie na tym wszystkim, cokolwiek ziemia waszych ojców w najwyższych górach, w najgłębszych wnętrza zakopaniach i w morzach, i w powietrzu, ciekawego, użytecznego zawiera, połóżcie – mówię na tym wszystkim pracy dowcipu, wynalazku, umiejętności pierwsze imię Polaka.”

„Przestrogi dla Polski”, 1790

O swoim mieszczańskim pochodzeniu

„ Przy wstępie moim na świat uderzyło mnie to nadzwyczajnie, że znalazłem w owe czasy przed sobą zapory nieprzystępne w każdym stanie: w duchownym, wojskowym, i cywilnym; że zrodzony z tak zacnych i tak cnotliwych rodziców, z ojca tak się w ostatnich czasach poświęcającego za swoją ojczyznę, przecieź wszędzie wstydzic się musiałem mego urodzenia, wszędzie je znalazłem okryte wzgardą, odrzucone od czci, od urzędów i od ziemi. niesprawiedliwość ta, im więcej myśleć zacząłem, tym więcej mnie zdziwiała.

„Krótki rys życia mego”. Księga zbiorowa Z. Kukulskiego, Stanisław Staszic, Lublin 1928, s.4

Przemyślenia nad kolejami rozwoju ludzkości

„Osoby, pokolenie przemija i ginie,
Ród ludzki nie przemija i nigdy nie ginie,
On tylko może, musi odkryć rozum wieczny;
On go umie przez swoje zobrazic pomysły.
Dostrzega pewne miary w naukach i w sztukach,
Nie dostrzeże obrębu w władz myśli działaniach.[...]
Człowiek, co pierwszy wyrzekł prawo ciał ciężenia,
Nie żyje. Ale jego myśl – w rozum powszechny,
Jego duch, że tak powiem wcielone zostały;
Tam żyją, nowe myśli tworzą w nas działają,
Dotąd gwiazdy, komety, słońca, mierzą, ważą.
Nieśmiertelnym w narodach jest rozum powszechny
I on też nieśmiertelność nadawać jest mocny.”

„Ród ludzki”, 1820

O Bogu i wierze

„Nie na czczych, powierzchownych zwyczajach, obchodach,
Ale na dopełnianych ustawnie stosunkach
Z tem wszystkim, co otacza człowieka w przyrodzeniu,
Zasada się prawdziwa cześć, wiara o Bogu.”

„Bóg wieków przez stałe prawa świat urzęda,
Tem prawem są stosunki człowieka z człowiekiem,
Człowieka z wszeźmi rzeczmi, z najwyższem jestestwem.
Praw pełnienie, stosunków wiecznych zachowanie,
Jedną tylko z niebios nam błogosławieństwa,
Im schylenie sprowadza karę na występnych,
Ta rozciąga się często do pokoleń przyszłych.”

„*Ród ludzki*”, 1820

O naturze człowieka

„Człowiek z natury jest dobrym. On sobie samemu źle czynić żadną miarą
chcieć nie może. Kiedykolwiek sam sobie szkodzi, zawsze błąd w takim
postępku ukazuje szczęśliwość jego. Kiedykolwiek bliźniego pokrzywdza,
nieznajomość prawdziwych związków człowieka z człowiekiem ukrywa przed
nim wynikającą z takowego uczynku jego własnej osobie szkodliwość.
Tylko sama niewiedomość jest przyczyną złości człowieka.”

„*Uwagi nad życiem Jana Zamojskiego*”, 1785

O znaczeniu taternictwa

„Wy ogromne grobowiska przeszłych wieków! Wy najtrwalsze pomniki dla
wieków przyszłych, w niedostępną wzniesione wysokość, w obłokach utykając
wasze szczyty, wy zachowacie niezgubne imię Polaków. Żadnym gwałtem
ludzkim niedosięgnięte, wy zachowacie ten znak, i podacie to wiekom
następnym świadectwo, że pierwszy, co na tych waszych wystrychłych stanął
rypach, był Polakiem.”

„*O ziemioródtwie Karpatów*”,

O przemyśle i miastach

„Przemysł trzyma wagi pieniędzy w Europie; w którym kraju przemysł największy, do tego zbiega się pieniędzy najwięcej, w którym kraju przemysłu mało, ten w terażniejszym porównaniu politycznym jest ubogi i słaby. W tych krajach kwitnie przemysł, to jest fabryki, rękodzieła, handel, w których kwitną miasta.[...]

Bezpieczeństwo, sprawiedliwość i wolność są duszą przemysłu i handlu.[...] Miasta powstaną, zaludnią się, przysposobią rolnikowi sprzedaż, napełnią kraj rękodzielami i rzemiosły, zakrzewią handel, sprowadzą masę pieniędzy, ułatwią Rzeczpospolitej miliony podatków, kiedy będą miały bezpieczeństwo, sprawiedliwość i wolność.”

„Przestrogi dla Polski”, 1790

„Łódź – małe drewniane miasteczko Rządowe, od dwóch lat fabryki rozmaite przeznaczone. Położenie miejsca tego jest szczególniejsze z wielu względów, znajduje się z całą swoją rozległą okolicą pod obszernym i wyniosłym wzgórzem, z którego niezliczone tryszcza źródła. Tych zbieg wód łatwo tak kierowany być może, iż prawie przy każdego fabrykanta mieszkaniu przebiegać mogą dla jego użytku strumienie. Jest to z natury przysposobione miejsce nie tylko dla fabryk sukiennych, ale szczególnie do wszelkiego gatunku rękodzielni bawełnianych i lnianych.[...] Już teraz znajduje się sukienników 31, a warsztatów 59, fabrykantów bawełnianych 27, a warsztatów 46; fabrykantów płócien 5, pończoszników kilku. Domów nowych wystawiających się 33, już blisko połowa tych domów jest zamieszkałą, na drugich ukończenie inni czekają.”

Z raportu z podróży lustracyjne do Łodzi, 1825

POECI O STASZICU

Jan Lohmann , współczesny krakowski poeta niejako cytując Staszica tak pisał :

„Pamiętaj. Tylko użyteczność czyni człowieka dobrym i sobie, i innym. Próżny Twój jednak trud, praca nic nie przemieni, gdy społeczność nie normalną istnością, kraj w niewolę wpada i cudzego podległą prowincją się staje, dopokąd każdy człowiek nie będzie człowieka bratem”

J.Lohmann, Stanisław Staszic do młodych w 150 rocznicę śmierci, [w:]Stanisławowi Staszicowi dwa wiersze, Kraków 1976

Wiersz Jana Czeczota na śmierć Stanisława Staszica z 1845 r.

Zacnej Duszy w Bogu spoczywającego Stanisława Staszica, dobroczyńcy, i za potwierdzeniem Rządowem Ustawodawcy swych włościan majątności Hrubieszowa, do czterech tysięcy mieszkańców uszczęśliwiającej

Nie znałem cię i nie wiem, jakie twoje Życie,
Wiem tylko jaki z niego piękny czyn wykwita;
Niech cię Bóg za to w niebie nagradza sownie;
Tu spotka ta ofiara, choć nie znamienita.

Inni lichy grosz gniotą dla swego potomka,
Drudzy nie wiedzieć komu więżą go w szkatule;
Ty zbierałeś na okup tysięcznego ziomka,
Co przy swej pracy, czasem ledwie ma koszulę.

Wdzięczność ci, a Hrubieszów twej pomnikiem sławy,
Choć tę piękną budowę dotknie jaka skaza,
Zawždy, jak w krajach, które przebiegł Nil muławy,
Hrubieszów będzie miła wśród Polski oaza.

Oby mu Bóg dał wieki szczęściem się zielenić,
Choć ludzkie twory nie tak, jako Boskie trwałe;
A ziomki, twój Staszicu czyn umieli cenić,
I kto może, podobną pragnął zjednać chwałę!

Władysław Zieliński   *Stanisław Staszyc*

Gdy duch narodu słabnąć już począł
 I gmach ojczysty w gruzy się walił,
 Wnet dzielny Staszyc, kiedy to zoczył,
 Do wspólnej pracy serca rozpalił.
     Miłość ojczyzny to jego hasło
     Niczem niezrażon, działał wytrwale,
     Chciał, by w narodzie światło nie zgasło,
     By naród jaśniał w świetności chwale.
 Uczył, że tylko o własnej sile
 Pracować trzeba na ojców łanie,
 A znów zabłyszczą radosne chwile...
 Nie próżne będzie nasze staranie.

    On to prawdziwy „Ojciec Narodu”,
     Potężnym echem mówi młodzieży:
     „Bierz się do pracy, pilnuj zawodu,
     Bo w tobie przyszłość Ojczyzny leży!”
 Dając zaś dowód, jako należy
 Służyć Ojczyźnie wedle możliwości,
 Staszyc do pióra ochoczo bieży,
 Naród naucza, karci zdrożności.
     Chcąc zaś polepszyć dobytek ludu
     Radzi oszczędność i skromność w domu,
     Bo one niemal dokażą cudu,
     A naród ujdzie nędzy i sromu!
 Wszystkim życzliwy, w bratniej miłości
 Czynem szlachetnym wieńczy swe skronie,
 I między kmieci dzieli swe włości,
 Zgodę zaleca w Ojczyzny łonie.
     Takich to mężów miała Ojczyzna,
     Świetne ich czyny jasno nam świecą,
     Choć smutno w duszy, choć w sercu blizna,
     Niechaj w nas one nadzieję niecą...
 Dalej, do pracy, rażno, wesoło,
 Niechaj się gnuśność podła rozpryśnie,
 Bo komu z trudu schmurzy się czoło:
 Temu nadzieja, szczęście zabłyśnie!
*Poznań, „Staszyc: tygodnik obrazkowy dla oświaty i rozrywki, oraz mający na celu
 zachętę do zamilowania oszczędności i pracy” 1889, nr 1*

Józef Siemianowski   *Staszyc*

W pośród szalonych orkanów zniszczenia,
 Na zbladłych grobach bezbrzeżnej żałoby,
 Śród której krzyże, męki i cierpienia
 W smętne porosły posągi Nioby,
 Przemawia do nas grono tej młodzieży,
 Co za przykładem dzielnego Staszyc
 Skrwawione łono omdlałej macierzy
 Przebudza ze snu, nadzieją podsycą.

Podnieśmy trwogą pochylone czoła
 Na głos ten dźwięczny, pełen życia, werwy,
 Co śród zwątpienia straszego dokoła
 Połyska świętym puklerzem Minerwy,
 Co pośród burzy nie traci polotów,
 Ale nam świecąc jasnością promienia,
 Wskazuje jawnie skarbce tych klejnotów,
 Kryjących w sobie drogę do zbawienia.

Dziś, gdy wyparci z pod ojczystej strzechy,
 Gdy po dawnemu nam jęknąć nie wolno,
 Mamy-ż na wieki bez chwili pociechy
 Śród grobów skonać męczarnią powolną?
 Czyż pośród drogi ciernistej manowca
 Duch w nas tak zamarł, że więcej nie wierzy,
 Choć w świętych zgliszczach naszego grobowca
 Nadziei iskra skryta przecież leży?

Tylko rozniecić, zamienić nam trzeba
 Iskrą tlejącą w te czyny ogniste,
 Co się nie kończą wznoszeniem do nieba
 Krzyków rozpaczy: „O Chryste! O Chryste!”
 Co w beznadziejnym płaczu i żalobie
 Minionej sławy się karmią wawrzynem,
 Ale w te czyny, co na ojców grobie
 Wołają do nas: „usque ad finem”.

Ale tych czynów i tej siły duszy
 Trzeba nam dzisiaj, co twarde okowy
 Śród wrogich wichrów połamię i skruszy
 W mozolnej pracy rąk, serca i głowy;
 Trzeba nam czynów, bym śród twardej doli
 Ostać się mogli z tej pracy jedynie,
 Która na własnej zaszczepiona roli
 Owocem hojnym na pewno nam spłynie.

Ten skarb najdroższy swemu narodowi
 Stanisław Staszyc zostawił w spuściźnie,
 Dając dowody, że siły uzdrowi
 Praca składana z miłością ojczyźnie;
 A więc też jego idźmy wzniosłym wzorem,
 Niechaj oszczędność i praca jedynie
 Świecą nam jasnym, płomiennym torem
 Po pięknej naszej ojczystej krainie.

Poznań, „Staszyc: tygodnik...” 1889

Autor : „Żegota”

Piosenka ułożona dla członków Towarzystwa „Staszyc”

Kochajmy się wraz druhowie,
 Jak jednej matki synowie,
 Którym blaskiem słońc przyświeca,
 Przykład wielkiego Staszycyca.

Niech pokaże każdy czynem,
 Że Ojczyzny godnym synem,
 Że hasłem jego żywota
 Ojców zwyczaj, ojców cnota.

Kochaj druhu druha swego
 Jako brata rodzonego:
 Bo tam tylko jest swoboda,
 Gdzie braterska miłość, zgoda.

Kochaj druhu wszystkich braci,
 Bo twa miłość kraj zbogaci;
 Owoc wyda w obfitości
 Ziarno zasiane w miłości.

Gdzie brat płacze, matka jęczy,
 Gdzie niedola twardo dręczy -
 Tam pospieszaj druhu wszędzie,
 Niosąc Staszycyca orędzie.

Jest jasne słońce na niebie!
 Niech ogrzewa druhu ciebie;
 Z niem zawarłeś wieczne śluby:
 Jest niem Staszyc, druhu luby!

Poznań, „Staszyc: tygodnik...” 1889 nr 1

Kazimiera Hermann   *Spacer nad Gwdą*

Ledwo zza chmur słońeczko wyrzało tyle ciepła spłynęło,
nawet dusze ogrzało.

Wyjdźmy więc nad Gwdę, tam pewnie już rodziny całe spacerują
i karmią łabędzie.

Są dziadkowie i dzieci małe, i coraz więcej ich będzie.

Tutaj namiastka Francji nad Gwdą – drzewa dorodne i alejki spacerowe.

Są to piękne Bulwary Chatelraut na cześć zaprzyjaźnionego miasta.

A przez rzekę widok Hotelu Rodło – co wśród drzew jak symbol Piły wyrasta.

W hotelu tym apartamenty czekają zacnych gości z zagranicy i kraju.

Jest przyjazny i dostosowany też dla gości mniej sprawnych, i każdy z nich
jest tu mile widziany.

Tu obok domek rodzinny Staszica. Dziś Muzeum Wielkiego Polaka, choć
skromny murem pruskim zachwyca i renoma jego nie byle jaka.

Zwraca uwagę i w dzień, i w noc

W nim nie jedna wystawa i pamiątek moc.

Aleksandra Stefańska

uczennica Gimnazjum nr 4 w Piłi

Piła

Wśród licznych map w atlasie świata

jest taka jedna szczególna mapa

i mała kropka, która oznacza

me miasto – Piłę – na mapie świata.

Piła to miasto moje rodzinne.

Jest takie piękne jak żadne inne.

W słonecznym blasku rzeka się mieni.

Jest tu muzeum – domek Staszica.

Nasze podwórko, moja ulica

i piękne lasy – gdzie rosą grzyby.

Jeziora, w których pływają ryby.

Jest też boisko, gdzie w piłkę gramy.
 Ławka nad rzeką – dla mojej mamy.
 Mosty, pomniki, kina i basen,
 Gdzie można sobie popływać czasem.

Z herbu uśmiecha się jeleń miły.
 Do mnie i mojej kochanej Piły.
2004 r.

Agnieszka Bartol   *Słońce w Pile*

Jasne promienie słońca zobaczyły
 Szare, tłumne ulice Piły.
 Wielka je ogarnęła radość!

Skoczyły więc na chodnik
 pod nogi uśmiechniętych przechodniów.
 Stały nieco oszołomione
 przed wielkim, handlowym pawilonem.

Jego stare, kolorowe mury
 zdobił napis – Merkury.

Promienie rażno pobiegły dalej,
 ujrzały Gwdy mętne fale.
 Musnęły też Piły godło,
 nad pomnikiem zwycięstwa rozbłysły,
 były w nowym hotelu „Rodło”.

Na koniec dworek Staszica zwiedziły
 i bardzo się z tego cieszyły.

Gdy chmury zasnuły blade niebo w górze,
 Promienie poczuły senność nieprzepartą
 i cichutko szepnęły:

„Zostańmy tu dłużej...!Warto.”

Piła, 1989 r.

Mirosława Michalek *Myśl pedagogiczna Stanisława Staszica*

„ W roku 1775 w miesiącu listopadzie urodziłem się w mieście Piła z rodziców powszechnie szacownych”. Te pierwsze słowa są fragmentem z „Krótkiego rysu życia mego” znakomitego pilanina, który żył by być „narodowi użytecznym”, by być Polsce w trudnych chwilach potrzebnym.

Wokół ks. Stanisława Staszica narosło wiele legend. Był osobistością znaną i cenioną, głośną i kontrowersyjną w okresie polskiego Oświecenia, u kresu istnienia Rzeczypospolitej.

Dla nas patrzących na jego spuściznę zdumiewająca i zachwycająca jest jego pracowitość i wszechstronność. Jego dzieła polityczne, prace przyrodnicze i biologiczne, rozprawy o statystyce, wypowiedzi z dziedzin ekonomii, etnografii, psychologii, filozofii, teorii poznania po syntezę historiozoficzną pt. „Ród ludzki”, dają świadectwo doskonałego czytania i zgłębienia postępowej literatury zachodnioeuropejskiej, z której czerpał i wykorzystywał to co w niej najlepsze do pracy.

Uczciwy, odważny, konsekwentny w służbie ojczyzny, poświęcił jej swoje życie, którego cechą była głęboka wiara w potęgę oświaty.

„Edukacja myśleć naucza, edukacja złymi lub dobrymi uczynić może”.

Szerokie zainteresowania i wysokie dążenia naukowe utwierdziły go w przekonaniu, że nawet skomplikowane zjawiska moralne można wyjaśnić w sposób naukowy.

„Edukacja wszystkich nieszczęść i szczęść ludzkich imiona wyrzekła. Ona nas tak przerobić umie, że istotne człowieka nieszczęścia obieramy za naszą szczęśliwość.”

Stanisław Staszic pilnie śledził i badał najnowsze rozprawy pedagogiczne jednak sam był teoretykiem tych zagadnień i nie pozostawił żadnego dzieła poświęconego wyłącznie tej tematyce. Wiele jego pism zawiera myśl pedagogiczną, którą tworzył w oparciu o materiały charakteryzujące rozwój szkolnictwa w poszczególnych krajach Europy, a zwłaszcza na doświadczeniach narodu francuskiego.

Dla celów dydaktycznych podjął się tłumaczenia niektórych dzieł, które wg niego były postępowe, twórcze i kształcące. Sumiennie analizował prace Komisji Edukacji Narodowej i pisarstwo Stanisława Konarskiego. Efektem tych studiów miał być nowoczesny i wszechstronny system wychowawczy, którym ogarnąby wszystkich obywateli.

W nauczaniu chodziło mu o połączenie kształcenia z wychowaniem po to, by szybko ukształtować dzielnych, krytycznych pracowitych obywateli.

„Prawdziwa człowieka szczęśliwość dobrej edukacji najpierwszym być celem powinna”; „końcem edukacji krajowej być powinna użyteczność obywateli.”

Ważnymi postulatami w tematyce wychowawczej były: wychowanie w rodzinie, wychowanie fizyczne, wychowanie zdrowotne, znajomość osobowości wychowanków oraz problematyka kształtowania nauczycieli, których rolę szczególnie doceniał i podkreślał oraz dbał, by w społeczeństwie wyznaczono im odpowiednie miejsce.

Szczególnie istotnym zagadnieniem w upadającym kraju było wychowanie moralne oparte na prawach społecznych i na prawach przyrody. Pierwszorzędną rolę w kształtowaniu moralności przypisywał rodzinie, to ona poprzez dobry przykład winna wychowywać młodzież w poczuciu obowiązku, w zamiłowaniu do pracy i w miłości do ojczyzny.

„Dziecię które pierwszy raz otwiera oczy, nic innego widzieć nie powinno nad ojczyznę”.

W wychowaniu Polaka-Patrioty daleki był od nacjonalizmu. Marzył o poszanowaniu narodów, o zrzeszeniu się wolnych ludów ku współpracy i pokojowi. Jakże bliski był idei wspólnoty państw np. w Unii Europejskiej.

Kolejną cechą, którą pragnął uzyskać w wychowaniu moralnym miał być humanizm bez zbędnej uczuciowości, lecz budujący postawę wzoru obywatela, który pozna, że *„prawdziwe i własne dobro każdego nie różni się od dobra towarzystwa całego”*.

Ważnym elementem w kształtowaniu patriotyzmu był język, który Staszic szanował jako najdroższy skarb pozostawiony przez przodków. Dlatego interesował się pracą Bogumiła Samuela Lindego nad powstaniem Słownika języka polskiego. Swoją miłością do języka ojczystego zainspirował Jana Ursyna Niemcewicza do napisania „Śpiewów historycznych”.

Cenił literaturę i teatr, które budowały w nim wzniosłe uczucia i wpływały na wzmocnienie ducha i charakteru. Za sprawę najpilniejszą uważał przygotowanie i wydanie elementarnej gramatyki j. polskiego. Szanował wysoką kulturę i pracę dla jej tworzenia. Swoim mecenatem i stałą pomocą materialną objął Szkołę Muzyki i Deklamacji, do której chodził regularnie, by cieszyć się postępami młodych muzyków, aktorów i tancerzy.

Z ogromnym zaangażowaniem zabiegał o napisanie nowego podręcznika do historii Polski.

Konkretność patriotyzmu w ujęciu staszicowskim wyrażała się nie tylko w postulacie nauczania historii narodowej. Tak samo żądał, aby dziecko zapoznało się ze swą okolicą, poznało kraj i jego mieszkańców. Geografia ziemi ojczystej miała dopełnić wiedzę zawartą w historii i zaznajomić dziecko ze współobywatelami, ziemią i jej bogactwem. Poznanie to miało objąć również zajęcia współobywateli, źródła życia, rodzaje prac pożytecznych. Dopełnieniem pożytków tych nauk dla kształcenia obywatela miało być poznanie krajów sąsiednich i stosunków z nimi.¹

¹ Staszic S. Pisma i wypowiedzi pedagogiczne. Wrocław 1956 s.XXXVIII

Obywatel u Stanisława Staszica to człowiek pochodzący z każdej warstwy społecznej, któremu przysługuje prawo do kształcenia. Nie różnicował ludzi, i gdy powiedział *„tylko użyteczność stanowi między ludźmi różność”* miał na myśli solidną, uczciwą pracę i gospodarność. Obywatel użyteczny będzie wiedział *„jak swojego kraju obfitość powiększać i jego owoce polepszać, one do swojej potrzeby lub wygody stosowną i od napaści bliższego narodu zabezpieczać potrzeba”*.

Najważniejszą koncepcją pedagogiczną Stanisława Staszica było ustanowienie nowicjatu obywatelskiego. Całkowitą nowością w postulowanym nowicjacie było wyznaczenie okresu 1 roku w przygotowaniu młodych do wypełniania obowiązków społecznych. Młodzi ludzie powinni odbywać praktykę w instytucjach państwowych aby zapoznać się z najważniejszymi sprawami kraju, a w przyszłości byli urzędnikami lub ich kontrolerami.

„Po skończonej edukacji szkolnej zaczynać się powinna obywatelska, w której by kawaler młody to wykorzystał, czego się nauczył. Tam dawać będzie swego stanu, cnót i przymiotów dowody.”

Staszic uważał, że nauka powinna służyć życiu i ludziom, dlatego promował przedmioty przynoszące korzyść fizyczną lub materialną. Program szkolny powinien obejmować historię Polski, historię powszechną, prawo, ekonomię, rachunkowość, chemię, fizykę, matematykę, i to wszystko nie *„dla samej teorii, lecz z zastosowaniem do architektury militarnej lub do architektury cywilnej, do mechaniki”*. Postulował też wprowadzenie do szkół ważnego przedmiotu wychowania fizycznego, które miało być podporządkowane potrzebom militarnym.

Przełomem w myśli pedagogicznej Staszica było zwrócenie uwagi na kobietę, na konieczność jej edukacji i uznanie równości z mężczyzną.

„Bóg dał równie kobietom, jak i mężczyznom wolę i rozum”; „słuszność i dobro kraju wyciąga, aby równe było prawo dla mężczyzn i dla białychgłów”.

Tematu tego nie rozwinął, ale zasygnalizował jego wagę i ważność dla rozwoju społecznego i nauki w kraju.

Jako długoletni prezes Towarzystwa Przyjaciół Nauk starał się usilnie o rozwój badań i prac naukowych, otaczając zarówno opieką prace humanistów, jak i przyrodników. Szczególną uwagę zwracał na pożytek, jaki powinny przynosić krajowi badania naukowe, na powiązanie pracy naukowej z potrzebami gospodarczymi, z problemami rozwoju rolnictwa i przemysłu. Starał się przeszczepiać na grunt polski poprzez Towarzystwo Przyjaciół Nauk osiągnięcia nowej, europejskiej techniki.²

Czego możemy nauczyć się od Stanisława Staszica w 250 rocznicę jego urodzin? Analizując jego spuściznę naukową odkrywamy jego motywy postępowania i działalności.

---

² Ibidem .IX

„W imię Boga. Mocno przekonany będąc, że głównym przeznaczeniem człowieka tej ziemi, aby dobrze czynił ludziom, aby swoimi czynami całego życia starał się ulepszać los swoich bliźnich, los drugich ludzi, aby nawet usiłował, by dobroczynne jego za życia czynów skutki uszczęśliwiały jeszcze pokolenia następne. Ku dopełnieniu tego przeznaczenia dążyłem ciągle przez całe życie moje.”

Polska szkoła i dzisiaj potrzebuje takich działaczy i pedagogów zaangażowanych w pracy wychowawczej na rzecz ucznia i dla dobra szkoły. Poszukiwani są naśladowcy tej uczciwości i gospodarności, pasjonaci nauki i twórcy nowych jakości opartych także na osiągnięciach nowoczesnej światowej literaturze.

Staszic całe życie pracował jako rzecznik interesów oświaty. Bronił projektów edukacyjnych i występował jako stały referent tych zagadnień. Nie przechodził obojętnie obok placówek oświatowych, hospitował szkoły, zwiedzał biblioteki i gabinety naukowe, a słusznym sprawom starał się ze wszystkich sił zaradzić. Upominał się z uporem o edukację i fundusze dla niej, a czynił to z odwagą, wytrwałością i konsekwencją i nieustępliwością. Działał najczęściej sam, nie otaczał się lobby politycznym możnowładców, którym bez wahania i z odwagą czynił zarzuty prywaty, zdrady i szukania własnych korzyści.

Dzisiaj nauczycielom stawiałby wysokie wymagania: wprowadzania efektywnych zmian, ofiarnej pracy i przyjmowania na siebie obowiązku reprezentowania interesów placówek oświatowych.

To nieprzeciętny człowiek, pomysłodawca twórczych myśli, działań, rozwiązań, odważny w głoszeniu poglądów poza przyjęte kanony, to człowiek na dzisiejsze czasy i można jeszcze usłyszeć jego silny głos, mówiący :

„A gdy kocham Polskę, gdy zapomnieć nie mogę, że rodziłem się Polakiem, jakby ten kraj uratować myślę ustawicznie. Są nieskończone sposoby. Odlóżmy tylko upór, chwyćmy się rozumu”.

Zestawienie bibliograficzne książek w wyborze

Pierwodruki:

a) teksty autorskie

- Dzieła Stanisława Staszica. W opracowaniu autora. T. I – IX. 1816 – 1820.
- Myśli o politycznej równowadze Europy. 1815.
- Natura. [wstęp do: Buffon]: *Epoki natury*. Tłum. Stanisław Staszic. 1784].
- O przyczynach szkodliwości Żydów i środkach usposobienia ich, aby się społeczeństwu użyteczni stali. 1816
- O statystyce Polski. Krótki rzut wiadomości potrzebnych tym, którzy ten kraj chcą oswobodzić i tym którzy w nim chcą rządzić. 1809

Praca zawiera analizę sytuacji wewnętrznej i zewnętrznej Polski, ocenę reform, dokonanych przez rząd pruski i austriacki oraz wskazanie drogi, którą zdaniem Staszica powinien potoczyć się dalszy rozwój kraju.

- O ziemiorództwie gór dawnej Sarmacji a później Polski. 1805.
- O ziemiorództwie Karpatów i innych gór i równin Polski. 1815.

Jest to pierwsze oryginalne dzieło polskie, obrazujące stosunki geologiczne Polski i obszarów przyległych, rozpatrywane zarówno z punktu widzenia teoretycznego, jak i możliwości praktycznego wykorzystania bogactw naturalnych kraju.

- Przestrogi dla Polski z teraźniejszych politycznych Europy związków i z praw natury wypadające. Przez pisarza Uwag nad życiem Jana Zamoyskiego. 1790.

Traktat publicystyczny, w którym najwybitniejszy pisarz polityczny polskiego oświecenia zawarł rozważania nad idealnym ustrojem, opartym na prawie natury, nad wadliwością ustroju społeczno-gospodarczego i politycznego szlacheckiej Rzeczypospolitej oraz nad sposobami reformy państwa.

- Ród ludzki. Poema dydaktyczne. 1820 (fragmenty wierszowanej wersji tekstu ukazują się w „Rocznikach Towarzystwa Przyjaciół Nauk” już w 1816r.

Jest to najważniejsze społeczno – filozoficzne dzieło Staszica, zawierające obraz dziejowego postępu ludzkości.

- Uwagi nad życiem Jana Zamoyskiego kanclerza i hetmana wielkiego koronnego. Do dzisiejszego stanu Rzeczypospolitej Polskiej przystosowane. 1787.

b) tłumaczenia

- Buffon Georges Leclerc : Epoki natury. 1784.
- [Ludwik Racine] : Religia, poema w języku francuskim napisane przez Racine, przetłumaczone na język polski w roku 1772 przez Stanisława Staszica. 1779.
- Homer : Iliada. 1815.
- Voltaire : O zapadnięciu Lizbony. 1779.

Wydania współczesne (wybór):

1. Staszic Stanisław : Autobiografia ; Testament ; red. Józef Olejniczak ; tłum. Ryszard Mokrzycki. Piła : Muzeum Stanisława Staszica, cop.2005

Autobiografię i testament Staszic napisał w ostatnich latach życia. W autobiografii w prostych słowach przedstawił krótko motywy swoich główniejszych pism i czynów. Testament jest dopełnieniem życiorysu wielkiego Polaka, który „żył nie dla siebie”. Oba dokumenty mówią o Staszicu bardzo wiele. Załączone kalendarium uzupełnia teksty Staszica, przedrukowane wg edycji Cz. Leśniewskiego z 1929, o niezbędny zestaw dat i wydarzeń.

2. Staszic Stanisław : Edukacja. Z autobiografia autora. Warszawa, 1921
3. Staszic Stanisław : Być narodowi użytecznym ; wyboru dokonał i wstępem poprzedził Bogdan Suchodolski. Warszawa : PWN, 1976
Sygnatury: **12407 P, 12408, 72670**
4. Staszic Stanisław : Być narodowi użytecznym ; wybór i wstęp Bogdan Suchodolski. Warszawa : "Epoka" , 1985
5. Staszic Stanisław: Curriculum vitae ; wstęp i oprac. Jędrzej Płaczkowski. Piła : Muzeum Stanisława Staszica, 1986

Sygnatura: **Br. 864 P**

Staszic swój „Rys życia” skreślił po roku 1820 na zlecenie Towarzystwa Naukowego Królewskiego w Warszawie, którego był prezesem od 1808 do samej śmierci. Został odnaleziony 1826 i stał się podstawą i niezawodnym źródłem wiadomości, gdy zaczęto pisać biografie Staszica.

6. Staszic Stanisław : Dziennik podróży 1789-1805. Oprac. Czesław Leśniewski. Kraków, 1931
[Seria wydawnicza: Archiwum do Dziejów Literatury Polskiej : Seria 2].
Sygnatura: **17963**
7. Staszic Stanisław : Dziennik podróży ks. Stanisław Staszica 1777-1791 : Austria - Niemcy - Hollandya - Anglia -Francya Szwajcarya – Włochy. Warszawa : E. Wende i Spółka, 1903. - 2 t. w 1 wol.
8. Staszic Stanisław : O przyczynach szkodliwości Żydów. Krzeszowice : „Ostoja”, 2004
- Autor ks. Stanisław Staszic - przedstawia genezę upadku państwowości Rzeczypospolitej i wskazuje sposoby wyjścia z sytuacji wyraźnego kryzysu gospodarczego i moralnego w sobie współczesnym społeczeństwie polskim. Według Staszica recepta na uzdrowienie sytuacji jest prosta — oddzielenie Żydów od rdzennych mieszkańców, obłożenie ich obowiązkami wobec państwa, w którym żyją oraz ich obyczajowe zasymilowanie.*
9. Staszic Stanisław : O nauce, jej znaczeniu i organizacji ; oprac. Bogdan Suchodolski. Warszawa : PWN, 1952
10. Staszic Stanisław : O ziemiorództwie Karpatów i innych gór i równin Polski. Warszawa : Wydaw. Geologiczne, 1955. - 2 t.
[Seria wydawnicza: Klasycy Geologii Polskiej].
Sygnatury: **27484, 40812 P**
11. Staszic Stanisław : Pisma filozoficzne i społeczne. Oprac. Bogdan Suchodolski. Kraków, 1954. – 2 t.
Sygnatury: **21423, 21424**
12. Staszic Stanisław : Pisma pedagogiczne. Wyd. Zygmunt Kukulski, wstęp Ignacy Chrzanowski. Lublin, 1926
13. Staszic Stanisław : Pisma i wypowiedzi pedagogiczne ; oprac. Tadeusz Nowacki. Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1956
[Seria wydawnicza : Biblioteka Klasyków Pedagogiki. Pisarze Polscy].
Sygnatura: **00329 P**

Wydawnictwo niniejsze ma na celu zaznajomienie czytelnika z podstawowymi tekstami Stanisława Staszica, pozwalającymi zorientować się w jego poglądach i ich znaczeniu dla dziejów polskiej myśli pedagogicznej.

14. Staszic Stanisław : Przestrogi dla Polski ; oprac. Stefan Czarnowski.
Kraków, 1926
15. Staszic Stanisław : Przestrogi dla Polski : z teraźniejszych politycznych Europy związków i z praw natury wypadające; O statystyce Polski : krótki rzut wiadomości. Warszawa : Wydaw. M. Arcta, 1916
[Seria wydawnicza: Biblioteczka Dzieł Społeczno – Ekonomicznych. Seria I ; T. 10 Ekonomiści Polscy].
16. Staszic Stanisław : Przestrogi dla Polski ; oprac. Stefan Czarnowski.
Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich Warszawa : De Agostini Polska , cop. 2003
[Seria wydawnicza: Skarby Biblioteki Narodowej].
(Wyd. oparte na publikacji Krakowskiej Spółki Wydawniczej, 1926.
Biblioteka Narodowa. Seria 1 nr 98)
- Traktat publicystyczny, w którym najwybitniejszy pisarz polityczny polskiego oświecenia zawarł rozważania nad idealnym ustrojem, opartym na prawie natury, nad wadliwością ustroju społeczno-gospodarczego i politycznego szlacheckiej Rzeczypospolitej oraz nad sposobami reformy państwa.*
17. Staszic Stanisław : Ród ludzki. Wersja brulionowa... ; oprac. Zbigniew Daszkowski ; przedmowa Bogdan Suchodolski. Warszawa : PWN, 1959.
3 t.
[Seria wydawnicza : Biblioteka Klasyków Filozofii; T.1-3].
Sygnatury: **72672, 72673, 72674**
18. Staszic Stanisław : Uwagi nad życiem Jana Zamoyskiego ; oprac. Stefan Czarnowski. Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1951
[Seria wydawnicza : Biblioteka Narodowa. Seria 1 nr 90].
19. Staszic Stanisław : Wybór pism ; oprac. i wstęp Celina Bobińska.
Warszawa : „Książka”, 1948
[Seria wydawnicza : Biblioteka Pisarzy Polskich i Obcych ; 42].
20. Staszic Stanisław : Wybór pism ; oprac. Celina Bobińska.
Warszawa : „Książka i Wiedza”, 1952

Sygnatura: **78538 P**

Bibliografia przedmiotowa (wybór):

1. Bandura Ludwik : Poglądy pedagogiczne Stanisława Staszica. Warszawa: Państw. Zakłady Wydawnictw Szkolnych, 1956
Sygnatura: **00092 P**
2. Berger A. : Patriarcha demokracji polskiej. Lublin, 1926.
3. Bobińska Celina : Szkice o ideologach polskiego oświecenia. Kołłątaj i Staszic. Wrocław : Wydaw. Zakład im. Ossolińskich, 1952.
Sygnatura: **38842**
4. Brodowska Helena : Stanisław Staszic. W tomie zbiorowym: Wielkopole XIX wieku., t.2. Poznań, 1969.
5. Chyra-Rolicz Zofia : Stanisław Staszic. Warszawa : PWN, 1980
[Seria wydawnicza: Sylwetki Warszawskie].
Sygnatura: **31939 –40**
W publikacji tej poprzez przedstawienie bogatej i różnorodnej działalności Stanisława Staszica ukazano nie tylko życie i dzieło Wielkiego Pilanina, lecz również jego powiązania z Warszawą, gdzie stał się on znaczącą indywidualnością na miarę przełomowej epoki.
6. Cieszkowski Stanisław : Stanisław Staszic : filantrop, mąż stanu i uczonec ur. 1755 zm. 1826 : zarys biograficzny w setną rocznicę zgonu. Warszawa : Biblioteka Domu Polskiego, 1925
7. Czarniecki Stanisław : Postać Staszica utrwalona w nazewnictwie nauk o Ziemi. Piła : Muzeum Stanisława Staszica, 1994
Sygnatura: **80126P**
Istnieje wiele sposobów przejawiania pamięci i czci dla postaci wysoko cenionych przez współczesnych i potomnych. Życie i działalność takich osób stanowi przedmiot opracowań naukowych, a nieraz również beletrystycznych. Imiona takich postaci nadawane bywają ulicom, placom, parkom, a także szkołom, organizacjom i stowarzyszeniom rozmaitego rodzaju. W pozycji tej zawarto opis 17 skamieniałości i jednego minerału, których nazwy utworzono od nazwiska Staszica oraz historię nazwania imieniem Staszica jednej z komór w jaskini "Wertebey" na Podolu oraz szczytu górskiego na Spitsbergenie.
8. Duda Józef : Towarzystwo Rolnicze Hrubieszowskie. Lublin, 1994
Sygnatura: **80127**

9. Goetel Walery : Stanisław Staszic. Na 50 lecie Akademii Górniczo-Hutniczej im. St. Staszica w Krakowie. Kraków : PWN, 1969
Sygnatura: **39872**
10. Geologia- górnictwo- hutnictwo. Red. Antoni Stanisław Kleczkowski. Warszawa, 1979
11. Goldszmit J. : Dobroczyńca jakich mało. Ksiądz Stanisław Staszic jako filantrop i mąż stanu. Warszawa, 1882
12. Grabowski Tadeusz : Stanisław Staszic jako pisarz społeczny. Warszawa, 1916.
13. Grześkowiak-Krwawicz Anna : O formę rządu czy o rząd dusz? Publicystyka polityczna Sejmu Czteroletniego. Warszawa, 2000.
14. Grzywicka Joanna : Ekonomiczne poglądy Stanisława Staszica. Warszawa : PWN, 1957
Sygnatura: **408 P**
Autorka w sposób wyczerpujący, omówiła poglądy Stanisława Staszica na kwestię agrarną, jego poglądy społeczne i polityczne oraz politykę w dziedzinie przemysłu i handlu. Publikacja wzbogacona jest zestawieniem bibliografii tematu.
15. Hahn Wiktor : Stanisław Staszic. Życie i dzieła. Lublin : Gebethner i Wolf, 1926.
16. Idee społeczne doby stanisławowskiej [wybór tekstów] ; oprac. Bogdan Suchodolski. Warszawa : Trzaska, Evert i Michalski, 1948
[Seria wydawnicza : Biblioteka Autorów Polskich, nr 2].
Zawiera m.in. teksty Staszica: Oskarżenie magnatów ; Podstawowe prawa człowieka i społeczeństwa ; Zadania handlu ; O celach wychowania .
17. Jedynek Barbara : Aby potomkowie byli Polakami : z historii refleksji nad obyczajem w oświeceniu : (S. Konarski - J. J. Rousseau - S. Staszic) Lublin : Wydaw. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2001
18. Koźmiński Karol : Stanisław Staszic. Warszawa : „Nasza Księgarnia”, 1965
19. Krokowski Stanisław : Piła - miasto Stanisława Staszica. Piła: Prezydium Miejskiej Rady Narodowej, 1956

Sygn.: **04000 P**

20. Krokowski Stanisław : Stanisław Staszic, syn Ziemi Odzyskanych. Poznań, 1948
21. Kruszyński Józef : Stanisław Staszic a kwestia żydowska. Krzeszowice: „Ostoja”, 2004
Ks. Józef Kruszyński, rektor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w latach 1925-1933 — autor wielu opracowań dotyczących tematyki żydowskiej tym razem prezentuje czytelnikowi, co w tej kwestii miał do powiedzenia ks. Stanisław Staszic. Ponieważ wśród jego uwag znajdują się niezwykle trafne spostrzeżenia, warto zapoznać się z tym, co już w epoce staszicowskiej niepokoiło opinię publiczną.
22. Leśniewski Czesław : Stanisław Staszic : jego życie i ideologia w dobie Polski Niepodległej (1755-1795). Warszawa : Towarzystwo Naukowe Warszawskie, 1926
 [Seria wydawnicza : Rozprawy Historyczne Towarzystwa Naukowego Warszawskiego; T.5 z.2].
 Sygnatura: **18076 P, 53282/T.5 A**
23. Łotys Zbigniew : Stanisław Staszic : filozof i reformator społeczny. Olsztyn : Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 1999
 [Seria wydawnicza: Studia i Materiały WSP w Olsztynie ; nr 158].
24. Materiały do działalności pedagogicznej Stanisława Staszica ; oprac. Nowacki Tadeusz. Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1957
 Sygnatura: **19621 P**

Autor przybliżył współczesnemu czytelnikowi działalność Stanisława Staszica

na polu oświatowym, wykorzystując źródła archiwalne. Do publikacji wykorzystano materiały zasadnicze i najbardziej charakterystyczne dla działalności i poglądów pedagogicznych Staszica. Odzwierciedlają one wkład Staszica w organizację władz edukacyjnych, walkę o zabezpieczenie materialnych podstaw istnienia szkół, działalność na terenie poszczególnych rodzajów szkolnictwa.

25. Matuszczyk Andrzej : U źródeł ideologii taternictwa : (o wartościach estetycznych przyrody Tatr w "Ziemioródtwie Karpatów" Stanisława Staszica). Kraków : AWF, 1985
 [Seria wydawnicza : Wydawnictwo Monograficzne / Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie ; nr 23].
26. Molik Witold : Stanisław Staszic (1755-1826). Poznań : KAW, 1980
 Sygnatura: **35343-4**
Zarys bogatej biografii Staszica, w której uwypuklono jego najważniejsze osiągnięcia i związki z Wielkopolską.

27. Polskie tradycje demokratyczne. Idea demokracji w ujęciu myślicieli polskich od St. Staszica do St. Witkiewicza. Wrocław: M. Arct, 1946
Sygnatura: **42356**
28. Ptaszyński E. : Poglądy Staszica na wychowanie. Lublin : Komitet Obchodów 100 Rocznicy Zgonu Staszica, 1927
29. Rostworowski E. : Stanisław Staszic. Warszawa : „Czytelnik”, 1951
30. Sikora Jerzy : Stanisław Staszic. Katowice : „Śląsk”, 1974
Sygnatura: **16364 -5 P**
31. Stanisław Staszic i jego epoka : materiały sesji popularnonaukowej / pod red. Bogdana Ziontka ; słowo wstępne Bogdan Ziontek ; posł. Antoni Czyż. Warszawa : Towarzystwo "Ogród Książ", 2001
[Seria wydawnicza: Ogród Książ].
32. Stanisław Staszic i Zamojszczyzna : sesja organizowana przez Towarzystwo Regionalne Hrubieszowskie i Zakład Historii Gospodarczej i Myśli Ekonomicznej UMCS przy współudziale Urzędu Wojewódzkiego w Zamościu : [streszczenie referatów]. Lublin : Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej ; Hrubieszów : Towarzystwo Regionalne Hrubieszowa, 1976
33. Stanisław Staszic : 1755-1826 : księga zbiorowa z ilustracjami. Lublin: Wydaw. Michała Arcta, 1928
Sygnatura: **60851 P**
34. Stanisław Staszic : [calendarium, dzienniki, pamiętniki, poezja, quiz] : wybór materiałów / wybór i oprac. tekstu Maria Dąbrowska ; Wojewódzki Dom Kultury. Kielce: WDK, 1973
(Działalność Stanisława Staszica w Kielecczyźnie: wystawa)
35. Stanisław Staszic - geologia - górnictwo – hutnictwo / red. nauk. Antoni Stanisław Kleczkowski ; Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica w Krakowie. Warszawa: Wydaw. Geologiczne, 1979
36. Stanisław Staszic : materiały Sesji Staszicowskiej Piła 19-20 września 1995. Piła : Muzeum Stanisława Staszica, 1995
Sygnatury: **79861 P, 87882**

Zawartość tomu m. in.: G. Brzęk, Botanika, zoologia i filozofia przyrody w dziełach Staszica; J. Kolbuszewski, „O ziemiordztwie Karpatów” Staszica w literaturze romantycznej; M. Banaszak, Kapłaństwo Staszica –problem badawczy; Z.J. Wójcik, Kilka epizodów z życia Staszica w końcu XVIII wieku; A. Wójcik, Mapa Stanisława Staszica – wydanie jubileuszowe 1926; S. Czarniecki, Uwagi nad życiem Stanisława Staszica. Postać „ojca polskiej geologii” w oczach współczesnych i potomnych; J. Olejniczak, Portrety Stanisława Staszica; Z.J. Wójcik, Nauki o Ziemi w Wielkopolsce w czasach działalności Staszica;

37. Stanisław Staszic - pisarz i działacz polityczny : materiały z Sesji Naukowej odbytej dnia 12 maja 1986 r. w Pile. Piła : Muzeum Okręgowe im. Stanisława Staszica, 1987

38. Stanisław Staszic – podróże. Piła : Muzeum Stanisława Staszica, 1986
Sygnatura: **Br 0865 P**

39. Stanisław Staszic - wielki syn ziemi pilskiej / red., przedm. Roman Chwaliszewski. Piła : Muzeum Okręgowe im. Stanisława Staszica, 1986
Sygnatura: **Br. 863 P**

40. Stanisław Staszic w sztuce medalierskiej ; oprac. Olejniczak J. Piła : Muzeum Okręgowe im. St. Staszica, 1989
Sygnatury: **80125, 86511 P**

Katalog jest opracowaniem zamykającym jeden z etapów rozległego planu działalności Muzeum Stanisława Staszica w Pile, zmierzającego do zinwentaryzowania i opisanie wszystkich pamiątek znajdujących się w zbiorach muzeów, bibliotek, towarzystw i osób prywatnych. Tradycja staszicowska znalazła odzwierciedlenie również w sztuce medalierskiej. Katalog zawiera opis 71 medali, medalionów i plakiet z wizerunkami Staszica wykonywanych od 1 połowy XIX wieku.

41. Szacka Barbara : Stanisław Staszic : portret mieszczanina. Warszawa : „Wiedza Powszechna”, 1962
[Biblioteka Wiedzy Historycznej].

Sygnatura: **02056 P**

Biografia Stanisława Staszica opatrzona bogatym zestawieniem bibliografii tematu.

42. Szacka Barbara : Stanisław Staszic. Warszawa : PIW, 1966
Sygnatura: **03905 P**

Popularnonaukowe opracowanie przedstawiające sylwetkę Staszica na szeroko zarysowanym tle epoki oparte na solidnej bazie źródłowej.

43. Szacka Barbara : Teoria i utopia Stanisława Staszica. Warszawa : PWN, 1965

44. Temat staszicowski na znakach pocztowych. Piła, 1990

Sygnatura: **866 P**

Katalog znaków pocztowych o tematyce staszycowskiej jest drugim , po katalogu medali z wizerunkami Staszica, opracowaniem podejmującym zadanie inwentaryzowania Staszycianów z okazji VIII Filatelistycznej Wystawy Staszycowskiej. W katalogu opisano i pokazano znaki pocztowe (znaczki, całostki, stemple okolicznościowe, jedną frankaturę mechaniczną i pewną liczbę druków pamiątkowych) zawierające w rysunku lub w warstwie opisowej elementy bezpośrednio albo pośrednio nawiązujące do postaci Staszica (np. jego portrety, budowle związane z jego osobą lub noszące jego imię oraz znaki mające w legendzie nazwisko „Staszic”).

45. Winnicka H. : Stanisław Staszic. Warszawa : Państw. Zakład Wydaw. Szkolnych, 1965

46. Wójcik Zbigniew : Stanisław Staszic - organizator nauki i gospodarki. Kraków : Stowarzyszenie Wychowanków Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica, 1999

... „Książka ma wyraźną oś chronologiczną, wokół której autor rysuje portret podróżnika i uczonego, pedagoga i organizatora oświaty oraz przemysłu, męża stanu i człowieka mającego w życiu wyraźny cel: „poprawić i udoskonalić los współczesnych i całych plemion następnych”. Zestawiając fakty z jednej strony, z drugiej zaś wypełniając hipotezami luki w biografii Staszica, autor szkicuje też jego portret psychologiczny, uwypuklając te cechy charakteru znakomitego pilanina, które zdecydowały o powodzeniu jego działań”...

47. Wysokiński Jan : Szlakiem Stanisława Staszica. Warszawa : Wydaw. PTTK " Kraj ", 1988
[Seria wydawnicza: Szlakiem Wielkich Ludzi, Wydarzeń, Zabytków Kultury].

Zgodnie ze słowami autora książka w „ swoim zamierzeniu jest daleko skromniejsza od pełnej biografii. Zawarte w niej informacje odnoszą się przede wszystkim do miejsc związanych z życiem i działalnością Stanisława Staszica, chociaż wątki biograficzne również znalazły należne sobie miejsce”.

48. Zeszyty Staszycowskie, z.1 : materiały pierwszego spotkania. Piła : Muzeum Okręgowe im. St. Staszica ,1998

Sygnatury: **83121, 83122 P**

Tom zawiera pełne teksty referatów wygłoszonych podczas I Spotkania Staszycowskiego w dn. 26 września 1997 roku. Publikowane materiały dotyczą w większości różnych aspektów działalności Staszica jako geologa i działacza gospodarczego, zeszyt zawiera również tekst nieznanego dotąd fragmentu Staszycowskiego dziennika podróży, a także szczegółową charakterystykę tygodnika „Staszyc”, który wychodził w Poznaniu w 1889 roku oraz obszerny materiał źródłowy na temat konfiskat zbiorów Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk po powstaniu listopadowym.

48. Zeszyty Staszycowskie, z. 2 : materiały drugiego spotkania staszycowskiego 24 września 1999. Piła : Muzeum Okręgowe im. St. Staszica, 2000

Zawartość tomu m. in. : T. Bieńkowski, Stanisława Staszica „oda do młodości” i jej program edukacyjny; Z.J. Wójcik, Uwagi o publikacjach poświęconych Stanisławowi Staszicowi z lat 1927-1999; R. Palacz, Stanisław Staszic – filozofia oświecenia polskiego w działaniu; J. Olejniczak, Uwagi do bibliografii podmiotowej Stanisława Staszica; A.S. Kleczkowski, Staszica tworzenie i poznawanie górnictwa rządowego Zagłębia Staropolskiego oraz zarządzanie nim; czwórógłos o najnowszej biografii Staszica: S. Czarniecki, Uwagi o najnowszej monografii Stanisława Staszica; A.S. Kleczkowski, O nowym spojrzeniu na żywot i działalność wielkiego męża stanu – książka Zbigniewa Wójcika; J. Olejniczak, Recenzja książki Zbigniewa Wójcika „Stanisław Staszic – organizator nauki i gospodarki”; Z.J. Wójcik, Znaczenie problemu ... w odpowiedzi na uwagi o książce „Stanisław Staszic – organizator nauki i gospodarki”.

49. Zeszyty Staszicowskie, z. 3 : materiały trzeciego spotkania staszicowskiego 24 września 2001. Piła : Muzeum Okręgowe im. St. Staszica, 2002;

Zawartość tomu m. in. : A. Abramowicz, Mapa Staszica na kongresie w Bolonii w 1871 r.; M. Skrzypek, Naturalna historia religii w „Rodzie ludzkim” Staszica; J. Skoczylas, O działalności Staszica na łamach tygodnika ilustrowanego „Lech”; S. Czarniecki, Staszic myśliciel i Staszic działacz – o stosunku Stanisława Staszica do Żydów w Polsce; J. Olejniczak, Rękopiśmienne stasziciana w zbiorach Muzeum Stanisława Staszica w Pile; J. Głównka, Dzieje pomnika Stanisława Staszica w Kielcach; J. Głównka, Kieleckie związki Stanisława Staszica; Z.J. Wójcik, Z dziejów ofiarności na pomnik Kopernika w Warszawie; Z.J. Wójcik, Nowe reedycje Staszicowskich przekładów francuskiej literatury filozoficznej.

50. Zeszyty Staszicowskie, z. 4 : materiały czwartego spotkania staszicowskiego 19 września 2003. Piła : Muzeum Okręgowe im. St. Staszica 2004

Zawartość tomu m. in. : A. Łysiak-Łątkowska, Geneza wojny a początki religii według "Rodu ludzkiego" Stanisława Staszica; M. Usurski, Udział Staszica w pracach Rady Stanu Księstwa Warszawskiego w latach 1811-1813; S. Czarniecki, Jan Kasprowicz - kontynuator myśli wychowawczej Staszica; J. Skoczylas, O działalności Towarzystwa "Staszyc" w Wielkopolsce; A.S. Kleczkowski, Staszica źródła inspiracji - paryskie i literaturowe; W tomie również recenzje: zbioru studiów o historii AGH im. Staszica w Krakowie A.S. Kleczkowskiego, dwujęzycznej edycji poematu Woltera o zagładzie Lizbony w opracowaniu J. Wójcickiego, monografii Szkoły Akademiczno - Górniczej w Kielcach S.J. Adamczyka.

Zestawienie bibliograficzne artykułów z czasopism na temat Stanisława Staszica

1. Babiogórska eksploracja Stanisława Staszica w dziele „O ziemiorodztwie

- Karpatów i innych gór i równin Polski” / Robert Wosiek // **Rocznik Babiogórski**. - T.4 (2002) s.145-153
2. Działalność gospodarcza Staszica w Kielecczyźnie / J. Pazur // **Małopolskie Studia Historyczne**. – 1959 nr 2/3 s.53-74
  3. Edukacji stanowiciel / Barbara Szacka // **Wychowanie**. – 1960 nr 11/12 s.75-77
  4. Elsner i Chopin na pogrzebie Staszica / Krzysztof Rottemund // **Ruch Muzyczny**. – 2000 nr 1 s.33-34
  5. Filozof i filantrop / Barbara Szacka // **Piła mówi** : Jednodniówka Towarzystwa Miłośników Miasta Piły. – 1986 lipiec s.4
  6. Grunta polskie, czyli rolnik pracowity. „Przestrogi dla Polski” Stanisława Staszica // **Kultura Wsi**. – 1997 nr 2 s.11-16
  7. Jak odbudowaliśmy dom Stasziców / Kazimierz Czerwiński // **Ziemia Nadnotecka**. – 1976 nr 1 s.4
  8. Krótki rys życia mego / Stanisław Staszic // **Kult. Wsi**. -1997 nr 2 s.170-173
  9. Losy dzieła wielkiego pilanina // **Gazeta Poznańska Ekspres** . – 2000 nr 131 [dzieje „Rodu Ludzkiego”]
  10. Myśl pedagogiczna Stanisława Staszica // **Ziemia Nadnotecka** . – 1976 nr 7 s.4
  11. O historiografii Stanisława Staszica / Barbara Szacka // **Studia Filozoficzne** . – 1964 nr 2
  12. Nad pismami Staszica / Helena Miszewska // **Nowa Szkoła**. – 1957 nr 5 s.532-533
  13. O wydaniach „Uwag nad Życiem Jana Zamojskiego” w XVIII wieku / Kazimierz Jędrzyk // **Pamiętnik Literacki** . – 1961 z.2
  14. Obraz Tatr w „Ziemiorodztwie” Stanisława Staszica / Jacek Kolbuszowski // **Przegląd Humanistyczny** . – 1966 nr 4
  15. Od odczucia bólu do bólu odczuwania . Symbolika gór u Chrystiana Garvego

- i Stanisława Staszica / Tomasz Małyszczek // *Zbliżenia Polsko-Niemieckie*. – 2000 nr 1 s.60-67
16. Prekursor pracy organicznej / Jerzy Mikke // *Rzeczpospolita*. – 1996 nr 209 s.17
17. Przyczyny do katamnezy i zgonu Stanisława Staszica / Michał Początek // Licentiat : Zeszyty Dydaktyczno-Naukowe T.5 Politologia, Edukacja SpołecznoObywatelska, 2004 s.61-65
18. Przyroda w światopoglądzie Stanisława Staszica / Michał Szulczewski // *Prz. Muz. Ziemi* – Nr 45. – (1998) s.39-44
19. Publicystyczna dyskusja wokół „Uwag nad życiem Jana Zamojskiego” Stanisława Staszica / Anna Grześkowiak-Krwawicz // *Napis*. – Seria 5. – (1990) s. 121-135
20. Reformacja i kontreformacja w ocenach i opiniach przedstawicieli polskiej myśli nowożytnej (Hugona Kołłątaja, Stanisława Staszica, Jana Śniadeckiego, Stanisława Kostki Potockiego, Tadeusza Czackiego / Anna Łysiak // *Przegląd Zachodnio-Pomorski*. – 2002 z.1 s.27-42
21. Ród Stasiców – znamienitych mieszczan pilskich / Józef Oleniczak // *Kronika Wielkopolski* . – 2000 z.1 s.27-33
22. Stanisław Staszic : w 150 lecie śmierci / Józef Chałasiński // *Kultura i Społeczeństwo*. – 1976 nr 2 s.35-51
23. Stanisław Staszic – działacz i polityk / Barbara Szacka // *Tygodnik Pilski* . – 1986 nr 21 s.4
24. Stanisław Staszic – myśliciel i niestrudzony działacz / Bogdan Suchodolski // *Ziemia Nadnotecka* . - 1976 nr 3 s.3
25. Stanisław Staszic – organizator nauki i gospodarki / Zbigniew Wójcik // *Przegląd Geologiczny* . – 2000 nr 3 s.207
26. Stanisław Staszic pedagog i organizator oświaty / Halina Winnicka // *Zeszyty Historyczno-Polityczne*. – 1986 nr 4 s. 103-115
27. Stanisław Staszic – ostatnia przestroga dla Polski / Boris Nosov ; tł. Agnieszka Bąbel // *Napis*. – Seria 6. – (2000) s.239-293 [Polska a Rosja – historia – 19 w.]

28. Stanisław Staszic – prekursor czy ojciec polskiej geologii? / Stanisław Czarniecki // *Ziemia Nadnotecka*. - 1976 nr 4 s.5
29. Stanisław Staszic a rozwój medycyny w okresie oświecenia / Borys Schitter // *Rocznik Piłski* . - T.1 1966 s.85-94
30. Stanisław Staszic a współczesna geologia polska / Marian Drozdowski // *Kwartalnik Historyczny*. - 1976 nr 4 s.981-983
31. Stanisław Staszic a współczesna świadomość historyczna (skrót referatu wygłoszonego na Ogólnopolskiej Sesji Staszicowskiej w Pile) / Jerzy Topolski // *Ziemia Nadnotecka* . – 1976 nr 5 s.4
32. Stanisław Staszic jako geolog : refleksje rocznicowe / K. Jakubowski // *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*. – 1977 nr 2 s.333-340
33. Stanisław Staszic jako organizator górnictwa : w 150 rocznicę śmierci wielkiego syna Piły / Wojciech Grocholski // *Ziemia Nadnotecka* 1976 nr 12 s.4
34. Stanisław Staszic jako organizator polskiego przemysłu : referat wygłoszony na sesji młodzieżowej Stanisław Pyka // *Ziemia Nadnotecka*. – 1976 nr 5 s.4
35. Stanisław Staszic o najnowszych utworach geologicznych Polski / Joanna Popiołek // *Prz. Muz. Ziemi* – Nr 45. – (1998) s.39-44
36. Stanisław Staszic o roli kobiety i rodziny / Błażejewska Aleksandra // *Ziemia Nadnotecka* . – 1976 nr 8 s.4
37. Stanisław Staszic i Hugo Kołataj jako teoretycy KEN / L. Bzdura // *Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego : Pedagogika i Psychologia : Historia Wychowania* . – 1974 nr 4 s.7-20
38. Stanisław Staszic jako organizator polskiego przemysłu : referat wygłoszony na sesji młodzieżowej / Stanisław Pyka // *Ziemia Nadnotecka*. – 1976 nr 5 s.4
39. Stanisław Staszic w życiu prywatnym // Barbara Szacka // *Ziemia Nadnotecka* . – 1976 nr 5 s.4
40. Stanisław Staszic w życiu publicznym i prywatnym // *Ziemia Nadnotecka* . - 1973 nr 4 s.2

41. Stanisław Staszic w 1794 r. / Andrzej Wolanowski, Zbigniew Wójcik // *Przegląd Geologiczny*. – 1995 nr 5 s.438-440
42. Stanisław Staszic wobec Sejmu Czteroletniego / Janusz Olejniczak // *Rocznik Nadnotecki*. – 1991 T.22 s.23-37
43. Stanisława Staszica koncepcja człowieka / Tadeusz Sznajderski // *Rocznik Nadnotecki* . – T.12 1981 s.5-17
44. Stanisława Staszica opis Tatr i Beskidów w „Ziemiorództwie karatów” / Walery Goetel // *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej*. – T.3 1956
45. Staszica koncepcja człowieka : w 150 rocznicę śmierci / T. Sznajderski // *Novum*. – 1976 nr 11 s.125-136
46. Staszica uwagi o edukacji / A Jendrysik // *Rocz. Kom. Hist.-Lit.* – 1973 s.2
47. Staszicowska koncepcja organizacji społeczności wiejskiej na ziemi zamojskiej / Józef Duda // *Zamojskie Stud. Mater.* . – 1999 z.1 s.53-68
48. Staszicowskie Towarzystwo Rolnicze Hrubieszowskie a rozwój stosunków agrarnych w Polsce // *Wieś i Rolnictwo* . – 1976 nr 4 s.67-77
49. Stosunek Stanisława Staszica do medycyny i zasługi jako współorganizatora i przełożonego pierwszej akademickiej szkoły lekarskiej w Warszawie [w latach 1774-1781] / Z. Włoch // *Arch. Hist. i Filoz. Medycyny*. – 1925 s.149- 168
50. Teoria społeczno-polityczna Staszica a Jan Jakub Rousseau : w 100 rocznicę śmierci Stanisława Staszica // H. Starzewski // *Przegląd Współczesny*. – 1926 T.16 s.193-210
51. Terminy ortograficzne i góralszczyzna w języku Stanisława Staszica / Mariusz Drzazgowski // *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*. – T. 33. – (1996) s.27-38
52. „Trumnę jego obdarli z miłości i entuzjazmu” / Henryk F. Nowaczyk // *Ruch Muzyczny*.- 1999 nr 20 s.31-34 [Udział młodego Chopina w pogrzebie Stanisława Staszica]
53. Wielcy synowie Ziemi Nadnoteckiej [cz.2] / Wiktor Frąckowiak // *Ziemia Nadnotecka* . – 1973 nr 5 s.5

54. Wielki syn Piły / Franciszek Żmizdiński // *Ziemia Nadnotecka* . – 1966 nr 4 s.5
55. Zasługi Stanisława Staszica w budowie łódzkiego okręgu przemysłowego w początkach XIX stulecia / Zygmunt Boras // *Rocznik Nadnotecki* . – T.12 1981 s.18-22
56. Zrezygnowałem z małżeństwa ale nigdy z kobiet / Agnieszka Świdorska // *Gazeta Poznańska*. – 2003 nr 102 s.6
57. Życie i dzieło mieszczanina z Piły / Władysław Błachut // *Mówią Wieki* . – 1976 nr 9 s.10-13

ZAGADNIENIA STASZICOWSKIE – zjazdy i konferencje i in.

1. Czwarte Spotkania Staszicowskie w Pile / Janusz Olejniczak // *Kwartalnik Historii Nauki*. - 2004 nr 1 s.159-161
2. Dni Staszicowskie w Hrubieszowie / E. Lewandowska, E. Wójcik // *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*. – 1976 (druk) 1977 s.813-816
3. II [druga] Ogólnopolska Sesja Staszicowska w Puile // *Tygodnik Pilski* . – 1986 nr 20 s.2
4. Drugie Staszicowskie Spotkania w Pile (24 września 1999) / Jan Olejniczak // *Kwartalnik Historii Nauki*. – 2000 nr 2 s.187-189
5. Muzeum Stanisława Staszica w Pile / Pobradnik Stefania // *Rocznik Nadnotecki* . – 1976 T.2 s.245-249
6. Nowe medale staszicowskie / Z. Wójcik // *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*. – 1976 nr 4 (druk) 1977 s.811-815
7. Obchody 150 rocznicy śmierci Stanisława Staszica w Pile / M. Drozdowski // *Kronika Wielkopolski* . – 1976 nr 3, 1977 nr 4 s.123-127
8. Ogólnopolska Sesja Staszicowska Piła 1995 / Zbigniew J. Wójcik // *Kwartalnik Historii Nauki*. – 1995 nr 4 s.159-161
9. Pilskie sanktuarium Staszica [Muzeum im.St.Staszica] / Stefania Pobradnik // *Ziemia Nadnotecka* . – 1976 nr 2 s.4

10. Pamiętając o Staszicu [uroczystość z okazji rocznicy patrona Szkoły Podstawowej nr 1 w Pile] // *Gazeta Poznańska*. – 2003 nr 279 s.2
11. Poglady ekonomiczne Stanisława Staszica / J. Górski // *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*. – 1967 nr 2 s.313-330
12. Pokłosie roku staszicowskiego / Z. Świtalski // *Spółdzielczy Kwartalnik Naukowy*. – 1967 nr 1 s.149-155 [Sesje naukowe 18.04.1966r. Hrubieszów, 7.09.1966 Warszawa]
13. Postawa staszicowska – wzór czy relikwyt przeszłości ? / Teresa Sarleja // *Oświatowiec*. – 2000 [1] s.85-88 [[Ogólnopolskie Sympozjum Szkół Staszicowskich w Słupsku]
14. Przygotowanie do głównych uroczystości : 1986 – Rok Staszicowski // *Tygodnik Piłski*. – 1986 nr 11 s.2
15. Spotkania Staszicowskie w Pile / Janusz Olejniczak // *Kwartalnik Historii Nauki*. – 1998 nr 1 s.208-211
16. Staszic wyrasta ponad innych pilan. Rozmowa z Józefem Olejniczakiem, dyrektorem Muzeum S. Staszica w Pile // *Tygodnik Nowy*. – 2005 nr 11 s.A2
17. Sympozjum naukowe z okazji 150 rocznicy śmierci Stanisława Staszica / J. Róziewicz // *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*. – 1977 nr 1 s. 198-199
18. Temat staszicowski w ekslibrisie / Józef Olejniczak // *Rocznik Nadnotecki*. – 1997 T.28 s.117-118
19. Uroczystości staszicowskie w Hrubieszowie/ Z. Wójcik // *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*. – 1977 nr 2 s.417-418
20. Wokół staszicowskiej tradycji / Józef Olejniczak // *Rocznik Nadnotecki*. – 1996 T.37 s.15-32

Staszic Stanisław : Pisma i wypowiedzi pedagogiczne. Wrocław 1956. Rec. L.B. : Wypowiedzi pedagogiczne Staszica. // Życie Szkoły 1957 nr 11 s. 52

Katarzyna Paradowska-Pilarek

Anna Paździor

SCENARIUSZ PRZEDSTAWIENIA

Z OKAZJI OBCHODÓW DNI PATRONA SZKOŁY STANISŁAWA STASZICA

Klasa ma przygotować uroczystą akademię z okazji rocznicy śmierci Stanisława Staszica, który jest patronem szkoły.

Rzecz dzieje się w sali lekcyjnej, gdzie uczniowie przygotowują uroczystość. Koniec ostatniej lekcji Nauczycielka (wychowawczyni) przypomina przed wyjściem uczniom:

- Pamiętajcie o tym, że zbliża się święto patrona szkoły i klasa jest odpowiedzialna za przygotowanie uroczystej akademii. Proszę aby samorząd klasowy i oczywiście pozostali uczniowie również zajęli się przygotowaniem (Nauczycielka wychodzi z klasy).

Przewodnicząca – słyszeliście. Dobrze, że już wcześniej o tym pamiętaliśmy. Dzisiaj zostajemy dłużej i pracujemy nad tym „Staszicem”.

Zastępca Przewodniczącej: Lepiej zapytaj ich czy przynieśli jakiegokolwiek materiały.

Przewodnicząca: Mam nadzieję, że przynieśli. (zwraca się do klasy) No dobrze, to kto przyniósł? Tylko 5 osób?! No trudno – poradzimy sobie i w szóstkę.

W klasie zostaje 6 uczniów. Reszta ostentacyjnie wychodzi.

/po chwili/

Zastępca: zabierajmy się od razu do pracy bo w sumie mamy niewiele czasu.

Uczennica I: Ale ode czego tu zacząć? Przecież o Staszicu można by mówić i mówić.

Uczeń: Tyle o nim wiesz?

Przewodnicząca: Znalazł sobie czas i miejsce na żarty, ale wracając do Staszica to rzeczywiście temat jest rozległy i dlatego musimy wybrać to co w jego biografii było najistotniejsze.

Uczeń: Najistotniejsze. Chyba nie tyle, że urodził się, żył i umarł.

Uczennica I: Nie bądź taki dowcipny bo to poważna sprawa. A tak w ogóle to jestem ciekawa czy przynajmniej wiesz kiedy się urodził?

Uczeń (recytuje wyrzucając z siebie wiadomości): Akurat wiem – na początku listopada 1755 roku w Pile i nawet wiem kiedy umarł, było to 20.01.1826 roku w Warszawie. Całe swoje życie poświęcił działalności oświatowej, gospodarczej i politycznej. Był organizatorem i mecenasem sztuki, przyrodnikiem ... (przerywa mu koleżanka)

Uczennica I (z pobłażliwością w głosie): wystarczy, wystarczy. Nie musisz się popisywać swoimi wiadomościami. Wykorzystamy je w swoim czasie.

Uczennica II: skończcie już w końcu te dyskusje bo w ten sposób nigdy nie ruszymy z miejsca.

Przewodnicząca (ironicznie): Przecież już ruszyliśmy – wiemy kiedy się urodził i zmarł.

Uczennica II: Tyle to każdy może sobie sam przeczytać w encyklopedii.

Zastępca: Moim zdaniem trzeba wybrać najciekawsze epizody z jego życia.

Uczennica III: A ponadto, to przecież Staszic też sporo napisał. Można by więc zaprezentować fragment któregoś z jego utworów.

Uczeń: Według mnie to najpierw trzeba tego człowieka osadzić w odpowiedniej epoce, bo przecież wszystko co robił było ściśle związane z duchem czasu – z naszymi krajowymi realiami.

Uczennica I (ironicznie): Jaki on mądry.

Zastępca: Zostawcie sobie te złośliwości na później. On ma rację /zwraca się do kolegi/. Więc co konkretnie proponujesz.

Uczeń: proponuje podać krótką informację o epoce, która nas interesuje, a mianowicie o Oświeceniu. Posłuchajcie – mam tu chyba całkiem niezły cytat /cytuje/:

„Oświecenie to przede wszystkim okres niezwykle burzliwego ruchu umysłowego oraz gwałtownego poszukiwania dróg naprawy i odnowy państwa, państwa, które chyliło się ku upadkowi, a widocznym tego znakiem stał się I rozbiór Polski w 1772 roku. Pomimo wysiłków kół postępowych, przemian gospodarczych, społecznych i politycznych, reform w szkolnictwie takich jak założenie Szkoły Rycerskiej, powołanie Komisji Edukacji Narodowej i innych, anarchia i rozkład państwa postępowały”.

Uczennica III: No dobrze. Tylko gdzie w tym wszystkim jest nasz Staszic?

Zastępca: Zaraz, zaraz. Nie tak szybko. Znajdziesz w tym wszystkim i naszego bohatera...

Uczennica II (wtrącając z przejęciem): O! Mam tu chyba coś odpowiedniego, coś co będzie idealnym nawiązaniem do poprzedniego fragmentu. Zresztą przekonajcie się sami:

„Staszic należy do najpiękniejszych postaci naszego Oświecenia. Gruntownie i wszechstronnie wykształcony, żywo i gorąco reagował na sprawy narodu i państwa”.

Uczennica I (nawiązuje): Wszechstronnie wykształcony – nawet nie wiecie ile się za tym kryje: studia w Lipsku, Getyndze potem College de France w Paryżu. Paryż był wtedy centrum europejskiego ruchu oświeceniowego. Staszic znalazł się więc w wirze filozoficznych sporów i dyskusji. Interesował się nie tylko filozofią, ale również naukami przyrodniczymi.

Uczennica II: To bardzo ważne, ale przerwał mi i pozwól, że skończę to co zaczęłam: „Szczególnie mocno przejmował go los mieszczan i ...”

Uczeń I (znowu jej przerywa, wołając odkrywco): „Róbcie z młodzieży szlacheckiej i miejskiej jeden naród. Niszczcie między nimi niechęć”.

Uczennica II (zdenerwowana): Ile razy mi jeszcze przerwiecie? W ten sposób to nigdy tego nie skończymy.

Uczeń I: Ale to na temat. Przecież to słowa samego Staszica, dotyczące właśnie mieszczan, a konkretnie pojęcia nowego narodu, który obejmować miał nie tylko szlachtę, ale i mieszczaństwo.

Przewodnicząca: A wiecie dlaczego właśnie te sprawy tak bardzo go nurtowały?

Zastępca: Dlaczego?

Przewodnicząca: Bo sam wywodził się z mieszczaństwa i osobiście odczuwał niesprawiedliwość społeczną.

Zastępca: Niesprawiedliwość społeczną? Mnie to nic nie mówi.

Przewodnicząca (zaskoczona): Nie wiesz, że wtedy nieszlacheckie pochodzenie zamykało drogę do wszelkich urzędów, a także wyższych dostojenstw kościelnych, a Staszic był przecież księdzem.

Uczennica III (uzupełniając i kontynuując): I nie wiem czy wiecie, że ten wszechstronnie wykształcony człowiek nie mógł znaleźć pracy, która odpowiadałaby jego ambicji i poziomowi wykształcenia i musiał zadowolić się skromną posadą guwernanta w domu byłego kanclerza Andrzeja Zamoyskiego.

Uczennic II: Czytałam o tym i powiem wam, że Staszic te posadę otrzymał przez protekcję – jak się przypuszcza – Józefa Wybickiego.

Przewodnicząca (z niedowierzaniem): Coś podobnego. Skąd ty to wiesz? Nie to chyba nie możliwe.

Uczennica II: Możliwe, możliwe. Spójrz, tu jest to napisane. Czarno na białym /podchodzi do niej z książką pt.: „Stanisław Staszic”/.

Przewodnicząca: Tylko co dalej?

Uczennica I: Proponuje przyjrzeć się bliżej jego działalności związanej z życiem politycznym.

Zastępca: Trzeba chyba podkreślić to, że przywiązywał dużą wagę do wychowania młodzieży np.: w Kielcach założył Szkołę Górniczą, a w Warszawie Uczelnię Techniczną.

Przewodnicząca (zaczyna robić notatki): Notuję – po pierwsze wychowanie młodzieży. Co jeszcze?

Uczeń: Masz drugie – budował bite drogi i uruchomił pierwszą kopalnię węgla kamiennego w Dąbrowie.

Uczennica II (kontynuując): Zorganizował Towarzystwo Rolnicze i przyznał chłopom prawo własności uprawianej przez nich ziemi w jego dobrach.

Uczennica III: Był prezesem Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Warszawie i zbudował dla niego pałac nazwany Pałacem Staszica.

Uczennica I: W Królestwie Kongresowym był dyrektorem Wydziału Przemysłu i Kunsztów Komisji Spraw Wewnętrznych.

Przewodnicząca (poirytowana): Ale nie tak szybko. Przecież nie nadążam notować (mówi głośno to co pisze). Dyrektor Wydziału Przemysłu i Kunsztów Komisji Spraw Wewnętrznych. Jeszcze coś?

Uczeń: To mało? Właśnie, to przykłady jego działalności można by mnożyć w nieskończoność.

Zastępca: Masz rację. Wydaje mi się, że najważniejsze sprawy już poruszyliśmy, a nie możemy przecież zapominać o tym, że Staszic był też pisarzem.

Uczennica I (podniesionym głosem): „przestrogi dla Polski”!

Uczennica III: Co takiego?

Uczennica I (oburzona): Nie wiesz?! Przecież to tytuł traktatu publicystycznego Staszica, w którym zawarł program reform z różnych dziedzin. To bardzo znane dzieło!

Uczennica II: Widocznie nie wszystkim znane i dlatego trzeba o nim powiedzieć coś więcej.

Uczennica I: Ale chyba nie będziemy go opowiadać. Wystarczy chyba, jeśli wspomnimy, że zostało wydane w 1790 roku w czasie obrad Sejmu Czteroletniego i że ... .

Przewodnicząca (przerywa): Poczekaj. Przecież mieliśmy nie opowiadać i w porządku. To co w zamian?

Zastępca: A może przeczytalibyśmy jakiś istotny fragment?

Uczeń: Niezły pomysł. Proponuje ten „Do panów czyli możnowładców”. Posłuchajcie: „Z samych panów zguba Polaków. Oni zniszczyli wszystkie uszanowanie dla prawa. Oni, rządowego posłuszeństwa cierpieć nie chcą, bez wykonania zostawili prawo. Oni zupełnie zgubili wyobrażenie sprawiedliwości w umysłach Polaków”.

Uczennica II: Uważam, że to dobry cytat i w dodatku doskonale oddaje dążenia Staszica, które zmierzały do przezwyciężenia chaosu i magnackiej oligarchii w kraju.

Uczennica I: Słuchajcie – zostawmy na razie „Przestrogi dla Polski” bo przecież Staszic napisał jeszcze inne utwory.

Uczennica III (nieśmiało): Zdaje się, że „Uwagi nad życiem Jana Zamoyskiego”.

Uczeń: Nie zdaje się, ale na pewno! To bardzo ważne dzieło, które wydał anonimowo w 1787 roku zawierając w nim program reform...

Uczennica I: Program reform – tylko jakich?

Uczeń: Trzeba było nie przerywać, przecież zaczęłam o nich mówić; na łamach 14 rozdziałów przedstawił środki mające uratować niepodległość kraju. Wiele uwagi poświęcił wychowaniu młodzieży. Jego zdaniem szkoła powszechna powinna była umożliwiać zdobycie wiedzy przydatnej w codziennym życiu. Dalej – poddał krytyce liberum veto, wolną elekcję,

nieczynność sejmów i nierówność praw. Domagał się: otoczenia opieką krajowego przemysłu, reform skarbowych i zniesienia pańszczyzny.

Przewodnicząca: Świetnie. Bardzo mi się to podoba, doskonale to ująłeś. A jak Wam się podoba?

/Ogólna aprobata/

Przewodnicząca (mówi i notuje): Może podsumujemy – mamy „Przestrogi dla Polski” z 1790 roku i „Uwagi nad życiem Jana Zamoyskiego” z 1787 roku. Właściwie kolejność powinna być odwrotna, ale możemy to jeszcze zmienić.

Uczennica III: To dopiero dwa jego największe dzieła i chyba najbardziej znane, ale oprócz nich Staszic coś jeszcze wydał.

Uczennica I (przegląda notatki): Poczekajcie – właśnie szukam. Gdzieś to tu miałam. O jest! „Dziennik podróży 1790 – 1791”.

Zastępca: A o tym nigdy nie słyszeliście?! (mówi tytuł) „O ziemioródtwie gór dawnej sarmacji a później Polski”

Uczennica II: Czy to nie wiąże z geologicznymi zainteresowaniami Staszica? Tak – teraz sobie przypominam. Czytałam, że często odbywał podróże po kraju w czasie, których przeprowadzał badania geologiczne gromadząc różne dane. Geologia pociągała go tak bardzo, że pojechał do Paryża, żeby uzupełniać wiedzę z tej dziedziny. To było jego wielka pasją.

Uczennica I: A ja mam jeszcze jeden tytuł „Ród ludzki” z 1918 roku.

Przewodnicząca (zerkając do notatek): Na razie wystarczy. Do tej pory wiemy gdzie i kiedy urodził się i umarł, kim był. O działalności też już sporo powiedzieliśmy, do tego utwory. Niemało.

Zastępca: Niemało, a ja ciągle czuję niedosyt. Wydaje mi się, że przeoczyliśmy jednak coś istotnego.

Uczennica I: Mówiła, że o Staszicu można by mówić i mówić, ale mnie też czegoś tu brakuje.

Zastępca (odkrywczo, podniesionym głosem): Już to wiem. Jak mogliśmy o tym zapomnieć, wprawdzie napomknął ktoś o tym, ale nie podkreślił jak duże zasługi położył Staszic w rozwój górnictwa i hutnictwa.

Uczennica III: To przecież pod jego kierownictwem zakładano nowe i rozbudowywano stare kopalnie i huty, zreorganizowano władze górnicze tworząc Główną Dyрекcję Górniczą z siedzibą w Kielcach. Z jego inicjatywy powstała Szkoła Administracyjno – Górnicza.

Zastępca: Bardzo ważne jest również to, że Staszic dostrzegł jak trudny i niebezpieczny jest zawód górnika. Pomyślał o ich zabezpieczeniu socjalnym. Zapewniono górnikom opiekę lekarską oraz utworzono kasy zapomogowe.

Przewodnicząca: Kto by pomyślał, że jeden człowiek może tyle zdziałać. Ile trzeba było mieć zapędu, gorliwości, uporu i samozaparcia.

Uczennica II: Podobno był również wielkim filantropem hojnym dla innych. I wiecie co o nim opowiadano? Mówiono, że chodzi w wytartym fraku oraz, że zadowala się bardzo skromnym wyżywieniem i starym wysłużonym powozem.

Uczeń: Nie wydaje mi się to do końca prawdziwe. Chyba trochę wyolbrzymiają to jego ubóstwo i oszczędność.

Przewodnicząca: Nie wiadomo ile w tym wszystkim jest prawdy, ale to, że był wielkim filantropem jest faktem niezaprzeczalnym. Przecież jeszcze za życia rozdał swój majątek chłopom w Hrubieszowskim, zapisał olbrzymie sumy na cele społeczne.

Uczennica I: Zgadzam się z tobą całkowicie. Mam na względzie to, co kiedyś powiedział: „Ten postępuje najlepiej, kto przez ciąg swojego życia poprawi los, poprawi szczęśliwość innych”.

Przewodnicząca: Ależ on nie tylko głosił takie przekonania, on zgodnie z nimi postępował, przez całe swoje życie, do końca.

Uczeń: Trudno wam nie wierzyć. Chyba macie rację. Właściwie to można by już skończyć na tym, chyba, że wspomnimy, że zmarł 20 stycznia 1826 roku.

Uczennica III (naśladując kolegę): Zmarł 20 stycznia 1826 roku i co koniec? Przecież to był wspaniały człowiek i trzeba o tym powiedzieć.

Uczeń: Phi. Wspaniały człowiek, wspaniały człowiek – o wielu można by tak powiedzieć. A Staszic był wyjątkowy!

Zastępca: O co wy się kłóćcie? Wspaniały czy nie wspaniały, wyjątkowy czy nie. Wszyscy dobrze już wiemy jakim był człowiekiem. Wiedziano o tym kiedy żył i po śmierci doceniano i docenia się do dziś jego zasługi.

Przewodnicząca: Tu już naprawdę nic nie trzeba dodawać. Na tym dzisiaj skończymy. Chyba udało nam się poznać bliżej pana Staszica.

Zastępca: Nam tak, ale nie zapominajmy, że musimy zapoznać z nim wszystkich uczniów z naszej szkoły, a to nie takie łatwe.

Uczeń: To może spotkamy się jutro i zastanowimy się w jaki sposób opowiedzieć innym o naszym patronie.

Przewodnicząca: Najlepiej będzie, jak każdy zastanowi się w domu, a jutro wybierzemy najciekawszy pomysł.

źródło : www.ogniskowiec.znp.edu.pl/publikacje/szkolysredniej/

Alicja Biela Publiczna Biblioteka Pedagogiczna w Pile

Stanisław Staszic – Wielki Syn Ziemi Pilskiej (1755 – 1826)

**Konspekt lekcji z edukacji regionalnej dla uczniów gimnazjum
/2 godz. blok lekcyjny/**

Hasła staszicowskie

„Narodzie, użytkuj z czasu”

„Polacy nie powinni tylko od władz oczekiwać ułożenia swojego bytu i losu”
fragment z „Rodu ludzkiego” (1814)

„Gdyby wszystkie dzieła i prace Staszica były w jedno zebrane, potomność
nie chciałaby wierzyć, iżby jeden człowiek mógł tylu trudnościom podołać”

Ks. Wojciech Szweykowski
rektor Uniwersytetu Warszawskiego

Formy pracy: indywidualna, grupowa

Cel główny:

- Poznanie sylwetki Stanisława Staszica jako prawdziwego Polaka, patrioty – jego zasług, dla dobra narodu polskiego w trudnych czasach rozbiorów i burz dziejowych
- kształtowanie poczucia dumy narodowej z osiągnięć Wielkiego Syna Ziemi Pilskiej

Cele operacyjne: Po zakończeniu zajęć uczeń:

1. Zdobył wiedzę na temat:
  - życia i działalności S. Staszica jako pisarza i działacza politycznego
  - poznał miasto urodzenia Staszica - Piłę
  - zapamiętał dwie ważne rocznice: 175 rocznicę śmierci Staszica i 210 rocznicę Konstytucji 3 Maja
  - poznał miejsca, w których przebywał i działał w Polsce i na świecie
2. Zrozumiał pojęcia:
  - hasła ideologiczne Staszica
  - rodowód pilski Staszica
  - kartoteka regionalna – jedno ze źródeł wiedzy
  - Wielki Syn Ziemi Pilskiej
  - tradycja staszicowska w Pile i regionie

3. Nabył umiejętności:

- posługiwania się słownikiem i kartoteką regionalną
- właściwych wyborów nadrzędnych wartości moralnych w życiu
- pracy zespołowej

Metody:

słowna – wykład, dyskusja (rozmowa nauczająca)

praktyczna – praca w grupach

pokazowa – wystawka dzieł Staszica (bibliografia podmiotowa)
i pozycji książkowych o Nim (bibliografia przedmiotowa)

Środki dydaktyczne:

1. plansza z portretem Staszica, tematem lekcji i hasłami ideologicznymi umieszczona na stelażu
2. kartoteka regionalna
3. album z widokówkami o Staszicu i Pile
4. książki o Staszicu, artykuły z czasopism
5. kasetę video z biografią Staszica

Plan lekcji

- I.** 1. Powitanie klasy i przedstawienie tematu lekcji.
2. Podział klasy na 4 grupy. Każda grupa otrzymuje książki z zaznaczonymi fragmentami do opracowania odpowiedzi na pytania.
- II.** 1. Wprowadzenie do tematu lekcji. Nawiązanie do edukacji regionalnej.
2. Ekspozycja planszy umieszczonej na stelażu – portret S. Staszica i wyjaśnienie hasła.
3. Nawiązanie do 175 rocznicy śmierci i 210 rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja.

III. Przedstawienie rodowodu piłskiego Staszica.

Uczniowie odczytują w słowniku Języka Polskiego hasło: rodowód (opisanie rodu, drzewo genealogiczne).

/W 1775 r. w listopadzie urodził się Stanisław. Dziad jego był przez 30 lat burmistrzem gminy miasta Piła. Ojciec jego był przez 10 lat również burmistrzem, człowiekiem uczonym.

Matka była kobietą bardzo religijną i od dzieciństwa był przeznaczony do stanu duchownego/

IV. Krótka biografia młodego życia Stanisława przedstawiona przez nauczyciela.

15 lat - przetłumaczył poemat Racine'a „O religii” (1770 r.)

19 lat - otrzymał święcenia kapłańskie i wkrótce został kanclerzem kolegiaty szamotulskiej (1774 r.)

24 lata - odwiedza Paryż, interesuje się naukami przyrodniczymi, poznaje wybitnego uczonego G.L. Buffona, którego dzieło „Epoki natury” później przetłumaczy (1779 r.)

26 lat - zostaje guwernerem dzieci hr. Andrzeja Zamoyskiego (1781)

Uczniowie wyszukują w słowniku pojęcia: guwerner – nauczyciel
Staszic był nauczycielem dzieci Andrzeja Zamoyskiego.

Kim był Andrzej Zamoyski ?

- Arystokrata, człowiek bardzo zamożny - hrabia
- Zamoyski w 1765 r. pierwszy w kraju zamienił chłopom w swoim majątku pańszczyznę na czynsz, bronił praw chłopów, sprzeciwiał się bezprawiu szlachty

- Idee A. Zamoyskiego wywarły istotny wpływ na poglądy społ.-polit. Staszica

V. Praca w grupach

Dyskusja kierowana „burza mózgów” uczniów

1. Uczniowie podzieleni wcześniej na 4 grupy wyszukują i cytują fragmenty książek odpowiadając na pytania.

Grupa 1. Jakie wydarzenia polityczne w kraju towarzyszyły życiu S. Staszica ?

***Książka – Sikora Jerzy: Stanisław Staszic
Katowice, 1974 s. 103, 107, 108, 120 fragm. cyt.***

- 1788-1792 - Sejm Czteroletni
- 1791 - uchwalenie Konstytucji 3 Maja (Staszic podróżuje wówczas po Włoszech)
pisze: „Dziennik podróży”
- 1792 - Targowica (magnacki spisek przeciw Sejmowi Czteroletniemu)
- 1793 - II rozbiór Polski
- 1794 - Powstanie Kościuszkowskie przeciw Rosji i Prusom
- 1795 - III rozbiór Polski

Grupa 2. Podróże Staszica po różnych regionach kraju i za granicą

***Książka – Szacka Barbara: Stanisław Staszic. Portret mieszczanina
W-wa, 1962 s. 13, 67, 89***

- 1779 - Lipsk, Getynga, Paryż (studia)
- 1791 - Włochy (podróż z rodziną Zamoyskich)
- 1794 - Austria (sprawy majątkowe Zamoyskich, Andrzej zmarł w 1792 r.)
- 1804 - Paryż po raz drugi (uzupełnia wiedzę geologiczną, zwiedza Alpy i Apeniny)
- 1805 - zwiedza Tatry (zdobywa szczyty Krywani i Łomnicy) i Karpaty
Był pierwszym polskim turystą i badaczem gór
- 1814 - woj. kieleckie
- Ojciec geologii
- Ojciec statystyki polskiej

Grupa 3. Działalność polityczno-społeczna Staszica

***Książka – Szacka Barbara: Stanisław Staszic, W-wa 1966,
s. 43-44, 144, 166-168, 172-173***

- 1808 - Powołany na Prezesa Towarzystwa Przyjaciół Nauk
(do końca życia) ufundował pałac w Warszawie
- 1809 - Konsyliarz Ministerstwa Skarbu Państwa
(54 lata) Radca Stanu – zajmuje się spr. skarbowymi, ma wpływ na szkolnictwo,
broni tradycji KEN (Komisja Edukacji Narodowej ustanow. 14.10.1773 r. w 1795 r. zlikwidow.)
- 1812 - członek Dyrekcji Edukacyjnej przyczynia się do pomnożenia szkół elementarnych i wyższych,
dzięki niemu powstał Instytut Głuchoniemych
Inicjuje utworzenie Szkoły Głównej Warszawskiej, później Uniwersytetu Warszawskiego
- 1815 - członek Komisji Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego
(60 lat) (ma wpływ na szkolnictwo techniczne)
- członek Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji
(kieruje sprawami górnictwa i hutnictwa)
- powołuje do życia Szkołę Akademiczno-Górnictwą w Kielcach
- 1816 - inicjuje Towarzystwo Rolnicze Hrubieszowskie
- 1822 (66 lat) (znosi pańszczyznę) były to znamiona późniejszej spółdzielczości

Prekursor spółdzielczości

1824 - minister stanu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych
(69 lat) (zarządza przemysłem)
Organizuje wystawy tkackie, eksport prod. przemysł.

Prekursor współczesnych wystaw przemysłowo-targowych

Grupa 4. Jakie dzieła napisał i przetłumaczył Staszic ?

**Książka – Stanisław Staszic – *Wielki Syn Ziemi Piłskiej, Piła 1986*
(przegląd całości)**

- Dzieła Staszica:** 1787 anonimowo wyd. „Uwagi nad życiem Jana Zamoyskiego”
(rozprawa polit. przedstawiająca przyczyny rozkładu społecznego)
- 1790 Przestrogi dla Polski
(atak na rzeczywistość Polski w okresie Sejmu Czteroletniego)
- 1790-1791 „Dziennik podróży”
(postępowe wzory w życiu społecznym innych krajów)
- 1807 „O statystyce Polski”
(dane liczbowe o stanie gospodarki polskiej)
- 1814 „Ród ludzki” - epos dydaktyczny pisany w Bejskach w Kieleckiem
- druk 1918/20
1815 „O ziemiorództwie Karpatów i innych gór i równin Polski”
„Mysli o równowadze” (kreślił ideę zrzeszenia narodów słowiańskich)
- 1821 „Krótki rys życia mego”
(ma 66 lat)
- Tłumaczenia** 1772 - przetłumaczył poemat L. Racine’a: „Religia” (w druku w 1779 r.)
1779 - dzieło G.L. Buffona: „Epoki natury” wydane w r.1786
(w 1803 – II wydanie)
- 1788 - tłumaczenie romansu Jana Piotra Clarisa de Florian: „Numa Pompiliusz, drugi Król Rzymu”
- 1789 - przekład rozprawy Antoniego Leonarda Thomasa: „Pochwała Marka Aureliusza”

VI. Prezentacja prac poszczególnych grup

Podsumowanie pracy w zespołach przez nauczyciela

VII. Tradycja staszicowska w Pile.

- Wyjaśnienie pojęcia: tradycja – przekazanie ustne wiadomości z dawnych czasów (podanie)
  - Dyskusja z uczniami
- Historycznie - pierwsze publiczne formy uczczenia Stanisława Staszica w Pile (wyjaśnia nauczyciel)
- Tablica pamiątkowa w Kościele p.w. św. Jana Chrzciciela w 1905 r. ufundowana przez Wydział Przyrodniczy Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk
  - Portret Staszica umieszczony w Domu Polskim w Zakrzewie w 1935 r. jako symbol Wielkiego Rodaka, który pokazał jak dla narodu polskiego żyć użytecznie
  - Powstało Towarzystwo Przyjaciół Muzeum (1947 powołano Społeczny Komitet Odbudowy Rodzinnego Domu S. Staszica)
  - Pierwsza Szkoła Podstawowa powstała 1.05.1945 r.)

- Jakie znane Ci obiekty i organizacje w Pile i regionie noszą imię Staszica ?
- Obecnie (pyt. do uczniów)
1. Domek Staszica – miejsce urodzenia w 1755 r. przy ul. Browarnej 18 (obecnie Muzeum S.Staszica)
  2. Plac Staszica – (główny plac Piły nazwany tak kiedy leżał w gruzach po wyzwoleniu 14.02.1945 r. – po 173 latach niewoli)
  3. Szkoła Podst. Nr 1 w Złotowie
  4. Zespół Szkół Zawodowych im. S. Staszica Al. Powstańców Wielkopolskich
  5. Pomnik dłuta Edwarda Haupta poznańskiego artysty nad rzeką Gwdą
  6. Popiersie Staszica w Parku Miejskim w Pile
  7. Hufiec Harcerstwa Polskiego im. S. Staszica
- Organizacje
- Stowarzyszenia
8. Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze – organizator corocznych „Rajdów Staszica”
  9. Towarzystwo Miłośników Miasta Piły – propagator idei staszicowskich (1982 r.)
  10. Polski Związek Filatelistów – organizator filatelistycznych wystaw staszicowskich
Organizowane są Sesje Naukowe od 1976 r.
Wybijany jest Medal pamiątkowy z głową Staszica
- VIII.** Kartoteka regionalna /zbiór kart (haseł) ułożonych wg alfabetu na temat regionu/
Wyjaśnienie pojęcia i próba wyszukania haseł w kartotece jako kolejne źródło wiedzy
- IX.** Przegląd albumu z widokówkami o Staszicu i Pile dawnej i dzisiejszej
- X.** Obejrzenie kasety video na temat życia i działalności Staszica
(kaseta wypożyczona z Muzeum S. Staszica)
Informacja o śmierci. Zmarł w 1826 r. Pochowany na Bielanach w Warszawie. Żył 71 lat.
Majątek przeznaczył na cele dobroczynne (lecznictwo, oświatę, naukę, „Instytut Głuchoniemych”)
- XI.** Wystawa zgromadzonych zbiorów Biblioteki Pedagogicznej według bibliografii podmiotowej i przedmiotowej
- XII.** Zachęcenie młodzieży do obejrzenia eksponatów w Muzeum S. Staszica przy ul. Browarnej w Pile

Scenariusz wystawki : Stanisław Staszic

Literatura podmiotowa

1. Staszic Stanisław. Być narodowi użytecznym: PWN 1976
/wybór Bogdan Suchodolski/ wyd. I **12 408 W**
2. Dziennik podróży Stanisława Staszica 1789 - 1805
/z rękopisów wydał Czesław Leśniewski: Kraków, Polska Akademia Umiejętności, 1931
17 963 W
3. Staszic Stanisław: O ziemiorództwie Karpatów i innych gór i równin Polski: W-wa, 1955
Wydawnictwa Geologiczne **27 484 W**
4. Staszic Stanisław: Ród ludzki: Kraków, 1959 PWN T. 1
72 672 W
(wersja brulionowa po raz pierwszy ogłoszona drukiem wg zachowanego rękopisu) oprac. Zbigniew
Daszkowski wyd. I
5. Staszic Stanisław: T. 2 **72 673 W**
6. Staszic Stanisław: T. 3 **72 674 W**
7. Staszic Stanisław: Pisma filozoficzne i społeczne; Kraków, PWN 1954
(opracował Bogdan Suchodolski)
T. 1 **21 423 W**
T. 2 **21 424 W**
8. Staszic Stanisław: Wybór pism (oprac. C. Bobińska); Warszawa, 1952
78 538 P
9. Staszic Stanisław: Pisma i wypowiedzi pedagogiczne; Wrocław, 1956,
Zakład im. Ossolińskich, Wydawn. PAN
329 P

Wrocław 1957

Literatura przedmiotowa

1. Molik Witold: Stanisław Staszic (1755 – 1826), Poznań 1980
35 344 W
2. Grzywicka Joanna: Ekonomiczne poglądy Stanisława Staszica; W-wa, PWN 1957
408 W
3. Sikora Jerzy: Stanisław Staszic; Katowice, Wydawnictwo „Śląsk” 1974 wyd. I
16 364 W
16 365 P

4. Stanisław Staszic i jego dzieło (praca zbiorowa pod. red. Jerzego Topolskiego)
Materiały sesji naukowej: Stanisław Staszic a współczesne osiągnięcia geologii polskiej
Piła 27-28 marca 1976 r.
26 029 W
5. Stanisław Staszic. Księga zbiorowa pod. red. Zygmunta Kukulskiego; Lublin, 1928
(Lubelski Komitet Obchodów 100 rocznicy zgonu S. Staszica)
60 851 P
6. Leśniewski Czesław: Stanisław Staszic Jego życie i ideologia w dobie Polski
Niepodległej (1755 – 1795); Warszawa 1926, (Nakładem Towarzystwa
Warszawskiego i Gebethnera i Wolfa)
18 076 P
7. Materiały do działalności pedagogicznej Stanisława Staszica – oprac. Tadeusz Nowacki;
19 621 P
8. Bandura Ludwik: Poglądy pedagogiczne Stanisława Staszica; W-wa 1956 PZWS
92 P
9. Stanisław Staszic. Materiały Sesji Staszicowskiej. Piła 19-20 września 1995
Muzeum S. Staszica **79 861 P**
10. Zeszyty Staszicowskie 1. Materiały pierwszego spotkania staszicowskiego 26.09.1997
w Pile; Piła 1998, Muzeum S. Staszica (zeszyt 1)
83 122 P
11. Stanisław Staszic w sztuce medalierskiej. Opracował Józef Olejniczak, Piła 1989
b.nr P
12. Czarniecki Stanisław: Postać Staszica utwalona w nazewnictwie nauk o ziemi, Piła 1994
Muzeum S. Staszica **80 126 P**
13. Temat Staszicowski na znaczkach pocztowych; Piła 1990 (opracował Józef Olejniczak)
Muzeum S. Staszica w Pile
b.nr P
14. Szacka Barbara: Stanisław Staszic; W-wa 1966 **3 905**
15. Szacka Barbara: Stanisław Staszic. Portret mieszczanina; W-wa 1962
2 056 P
16. Stanisław Staszic: Wielki Syn Ziemi Pilskiej **pryw.**

W - Wypożyczalnia

P - Czytelnia

2001 r.

Źródło :

http://www.odn.pila.pl/opracowanianauczycieli/ponadgimnazja/biela/pakiet_educacja_region...

Iwona Lewoczko – Nowak

Szkoła Podstawowa nr 4 w Pile

Źródło : *Praca z czytelnikiem, Piła, WOM, 1998*

Konkurs o Stanisławie Staszicu „Wielkim Synu Ziemi Polskiej”

1. Uczestnikami konkursu mogą być uczniowie kl. VI lub VII.
2. Każda klasa typuje po 2 uczniów do części – pisemnej.
3. Regulamin konkursu I etapu wraz z podaną literaturą wywieszamy najpóźniej 3 tygodnie przed datą części pisemnej.
4. Do etapu ustnego przechodzą uczestnicy , którzy osiągnęli największą ilość punktów(nie mniej niż 2/3 punktów i nie więcej niż 6 osób).
5. Etap ustny przeprowadzamy miesiąc później. Uczestnicy siedzą przy pojedynczych stolikach w kolejności ustalonej przez losowanie.
6. Odpowiadają kolejno, wybierając numer pytania z zestawu zawierającego 60 pytań. Wszystkie pytania II etapu punktujemy 0 – 2 pkt.

Bibliografia :

1. Chyra – Rolicz Zofia: Stanisław Staszic. PWN, Warszawa 1980.
2. Encyklopedia Powszechna. T. 4, wyd. 3. PWN, Warszawa 1989, s. 286.
3. Stanisław Staszic wielki syn Ziemi Pilskiej. Muzeum Okręgowe im. Stanisława Staszica w Pile, Piła 1986.
4. Wielka Encyklopedia Powszechna PWN. T.10. Warszawa 1967, s. 805 – 806.
5. Jan Wysokiński: Szlakiem Stanisława Staszica. PTTK „Kraj”, Warszawa 1988.

PYTANIA I ETAPU

Konkursu o życiu i twórczości Stanisława Staszica (etap pisemny)

1. Gdzie i kiedy urodził się Stanisław Staszic?
(6 listopada 1755 roku w Pile) (2)
2. Wymień imiona rodziców Stanisława Staszica.
(Wawrzyniec i Katarzyna z domu Mędlica) (2)
3. Którym dzieckiem z kolei był Stanisław Staszic?
(Czwartym) (2)
4. Wymień imiona rodzeństwa Stanisława Staszica.
(Antoni ,Andrzej, Anna) (2)
5. Jaki urząd sprawował ojciec Stanisława we władzach miasta?
(Był burmistrzem) (1)
6. Jaką karierę od dziecka przewidywała rodzina dla Stanisława ?
(Kariere duchownego) (1)
7. W latach 1779- 1781 Staszic studiował za granicą.
W jakim kraju, mieście i na jakiej uczelni?
(We Francji, w Paryżu, w College Royal) (2)
8. Jaką funkcję pełnił w domu ordynata Andrzeja Zamojskiego?
(Był wychowawcą jego dzieci) (2)
9. Jakiego Towarzystwa prezesem został Staszic w 1808r.?
(Towarzystwa Przyjaciół Nauk) (2)
10. Jakimi orderami został odznaczony Stanisław Staszic?
(Orderem św. Stanisława I klasy, Orderem Orła Białego) (2)
11. Wymień najważniejsze dzieła Stanisława Staszica.
(1. Uwagi nad życiem Jana Zamojskiego
(2. Przestrogi dla Polski
(3. O statystyce Polski
(4. O ziemioródtwie Karpatów i innych gór
(5. Ród ludzki) (5)
12. Jakie góry zbadał Stanisław Staszic?
(Karpaty- Tatry i Beskidy) (2)
13. Jaki pomnik W Warszawie ufundował Stanisław Staszic?
(Pomnik Mikołaja Kopernika) (2)
14. Gdzie i kiedy zmarł Stanisław Staszic?
(Warszawa, 20.01.1826 r.) (2)

15. Jakie obiekty w Pile noszą imię Stanisława Staszica?

(1. Plac

2. Szkoła Podstawowa nr 1

3. Muzeum)

(3)

Razem: 32 punkty

PYTANIA II ETAPU Konkursu o Stanisławie Staszicu

1. Skąd Stanisław Staszic uzyskał pieniądze na studia w Paryżu?
(**Ojciec wcześniej podzielił majątek**)
2. Gdzie i kiedy zmarł Stanisław Staszic?
(**Warszawa, 20.01.1826 r.**)
3. Projekt którego rzeźbiarza wybrano dla wykonania pomnika Mikołaja Kopernika?
(**Projekt duńskiego rzeźbiarza Bertela Torraldsena**)
4. Jaki pałac ufundował Staszic?
(**Siedziba Towarzystwa Przyjaciół Nauk**)
5. Czy w czasie uchwalania Konstytucji 3 Maja Staszic przebywał w Warszawie?
(**Nie. Przebywał we Włoszech**)
6. W 1816 r. z inicjatywy Stanisława Staszica utworzono wyższą szkołę w Kielcach. Jaką nazwę nosiła ta szkoła?
(**Szkoła Akademiczo – Górnicza**)
7. Na co przeznaczył Staszic w testamencie cały swój majątek?
(**Na cele dobroczynne**)
8. Podaj miejsce i datę urodzin Stanisława Staszica.
(**Piła, 6 listopada 1755 r.**)
9. W 1816 r. Staszic zainicjował powstanie w Warszawie szkoły wyższej przemianowanej później na Uniwersytet Warszawski. Jak nazywała się ta szkoła?
(**Szkoła Główna Warszawska**)
10. Które z dzieł Staszica wydano wbrew postanowieniom cenzury?
(**„Ród ludzki”**)

11. W którym roku powołano Towarzystwo Przyjaciół Nauk?
(**1800**)
12. Ile rodzeństwa miał Stanisław Staszic? Wymień ich imiona.
(**Troje: Antoni, Andrzej i Anna**)
13. W 1807 r. Staszic został mianowany członkiem Najwyższej Komisji Egzaminacyjnej. Jaki miała ona cel?
(**Stawały przed nią wszystkie osoby mianowane na wyższe urzędy w administracji Księstwa Warszawskiego**)
14. W 1808 r. Staszic został Prezesem Rady jednej uczelni. Jaka to była szkoła?
(**Szkoła Prawa i Administracji**)
15. Staszic położył duże zasługi dla rozwoju szkolnictwa. Dlaczego mógł to czynić?
(**Był członkiem Sekcji Ekonomicznej Dyrekcji Edukacyjnej**)
16. Z inicjatywy Staszica utworzono pierwszą polską uczelnię rolniczą. Jaka to uczelnia?
(**Instytut Agronomiczny –1816**)
17. Które z dzieł Staszica ukazały się anonimowo?
(**Uwagi nad życiem Jana Zamoyskiego. Przestrogi dla Polski**)
18. W 1816 r. w dobrach hrubieszowskich powstało towarzystwo „ratowania się w nieszczęściach” Jaką nosiło nazwę?
(**Towarzystwo Rolnicze Hrubieszowskie**)
19. W roku 1804 Staszic rozpoczął studia w Paryżu. Co studiował?
(**Nauki przyrodnicze – geologię**)
20. w 1815 r. Staszic spotkał się z jednym z cesarzy. Kto to był?
(**Car Aleksander I**)
21. Co stało się z dziełem „Ród ludzki” po wydrukowaniu?
(**Staszic ukrył je w siedzibie Towarzystwa Przyjaciół Nauk i odkryto je dopiero w 1829 r.)**
22. Jakie góry zwiedził Staszic, wracając z Francji?
(**Alpy i Apeniny**)
23. Ile razy przebywał Staszic w Paryżu?
(**Dwa razy: 1779-81, 1804-1805**)
24. Jaki napis ułożony przez Staszica znajduje się na pomniku M. Kopernika?
(**Mikołajowi Kopernikowi – rodacy**)
25. W 1817 r. utworzono z inicjatywy Staszica szkołę dla niepełnosprawnych. Jaka to była szkoła?
(**Instytut Głuchoniemych i Ociemniałych**)
26. Prezesem jakiego Towarzystwa został Stanisław Staszic w 1808 r.?
(**Towarzystwa Przyjaciół Nauk**)
27. Jaki przemysł rozwinął Staszic w Polsce?
(**Górnictwo, hutnictwo**)
28. Czy włościanie hrubieszowscy otrzymali ziemię na własność?

- (**Nie, otrzymali ja w dziedziczne użytkowanie**)
29. W roku 1805 Staszic zwiedził polskie góry. Jakie to były góry?
(**Tatry**)
30. W jakiej komisji Rady Administracyjnej działał Staszic?
(**W Komisji Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego**)
31. Jakich dóbr stał się Staszic właścicielem w 1811 r.?
(**Dóbr Hrubieszowskich**)
32. W sojuszu z jakim krajem widział Staszic możliwości rozwoju kraju?
(**W sojuszu z Rosją**)
33. W jakim kościele został ochrzczony Stanisław Staszic?
(**W kościele parafialnym pod wezwaniem św. Jana w Pile**)
34. Jakie stanowisko we władzach miasta piastował ojciec Staszica?
(**Stanowisko burmistrza**)
35. Na zlecenie towarzystwa przyjaciół Nauk opracował Staszic swoją biografię. Jaki tytuł nosiła?
(**„Krótki rys życia mego”**)
36. W 1815 r. Staszic uzyskał wysokie odznaczenie. Jak się ono nazywało?
(**Order św. Stanisława**)
37. Gdzie miała siedzibę Główna Dyrekcja Górnicza?
(**Kielce**)
38. W jakim kraju przebywał Staszic w latach 1790-91?
(**We Włoszech**)
39. Staszic jako pierwszy w Polsce odkrył złoża pewnej kopaliny. Jakie to były złoża?
(**Złoża węgla kamiennego**)
40. Podaj imiona rodziców Stanisława Staszica.
(**Wawrzyniec, Katarzyna z domu Mędlicka**)
41. Jaki ślub uczyniła matka Stanisława Staszica?
(**Przyrzekła, że – o ile Stanisław przeżyje – zostanie księdzem**)
42. W 1807 roku ukazała się prekursorska praca Stanisława Staszica, która zyskała mu miano „ojca statystyki polskiej”. Jaka to była praca?
(**„O statystyce Polski”**)
43. Kim został Staszic w 1807 roku?
(**Członkiem Izby Edukacyjnej**)
44. W 1819 r. Staszic jako wiceminister Komisji Oświecenia podpisał pewien dokument, który przyniósł mu niepopularność. Jaki to był dokument?
(**Dekret o cenzurze**)
45. W 1826 roku ukazało się dzieło Buffona w przekładzie Staszica. Co to było za dzieło?

(„Epoki natury”)

46. Staszic zwiedził jedną z kopalni soli kamiennej. Jaka to była kopalnia?

(**Kopalnia soli w Wieliczce**)

47. Po dymisji w 1824 r. ze stanowiska dyrektora generalnego Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji Staszic objął pewne stanowisko. Co to było za stanowisko?

(**Ministra Stanu. Uzyskał prawo zasiadania w Radzie Administracyjnej**)

48. W 1810 r. utworzono przy współudziale Staszica szkołę medyczną. Jaką nosiła nazwę?

(**Szkoła Lekarska**)

49. Kiedy Stanisław Staszic uzyskał święcenia kapłańskie?

(**1778/1770**)

50. Gdzie został pochowany Stanisław Staszic?

(**Na Bielanach, przy kościele Kamedułów**)

51. W którym z miast polskich uczył się Stanisław Staszic?

(**Prawdopodobnie w Wałczu i w Poznaniu**)

52. W 1824 r. Staszic został odznaczony pewnym orderem. Jaka nosił on nazwę?

(**Order Orła Białego**)

53. Jaki tytuł nosiło dzieło dydaktyczne Staszica przedstawiające najważniejsze etapy rozwoju ludzkości?

(„**Ród ludzki**”)

54. Który z poematów Homera przetłumaczył Staszic na język polski?

(„**Iliadę**”)

55. Gdzie przebywał Staszic w latach 1794-1797?

(**Przebywał w Wiedniu**)

56. Staszic procesował się z synami Andrzeja Zamoyskiego. Czego dotyczył ten proces?

(**Rzekomego sfalszowania kwitu z 4.000 na 6.000 dukatów**)

57. Komu Staszic zamierzał wystawić pomnik?

(**Mikołajowi Kopernikowi**)

58. W jakim dziele zawarł Staszic całokształt badań geologicznych Tatr?

(„**O ziemiorództwie Karpatów i innych gór i również Polski**”)

59. Staszic zyskał w nauce miano „ojca...”. Dokończ.

(„**Ojca geologii polskiej**”)

60. W jakim charakterze Stanisław Staszic początkowo przebywał w domu Andrzeja Zamoyskiego?

(**W charakterze wychowawcy jego dzieci**)